

Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020

Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle
tekemien kantelujen näkökulmasta

Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020

Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle
tekemien kantelujen näkökulmasta

Kati Saastamoinen

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

© tekijät ja sosiaali- ja terveysministeriö

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

ISBN pdf 978-952-00-8678-7

ISSN pdf 2242-0037

Taitto Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020 Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Kati Saastamoinen

Kieli suomi **Sivumäärä** 68

Tiivistelmä Kansallisen lapsistrategian valmistelun ja toimeenpanon tukemista varten selvitettiin lasten oikeuksien toteutumista ja niiden valvontaa lastensuojelussa.

Tämän selvityksen kohteena on vuosien 2018–2020 (tarkemmin 1.1.2018–28.10.2020) aikana lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamat ratkaisut. Selvityksen painopiste on siis nimenomaan lasten itsensä tekemien kantelujen tarkastelussa.

Tässä selvityksessä kartoitetaan, miten lapset ovat ymmärtäneet omat oikeutensa lastensuojelutyöskentelyn aikana ja miten lapset ovat käyttäneet oikeuttaan kannella lastensuojelun toteuttamisesta kokemistaan epäkohdista. Selvityksen avulla saatiin tietoa lasten kanteluissa ja niihin annetuissa ratkaisuissa toistuvista teemoista. Lisäksi selvitys antoi tietoa siitä, kuinka suuri osa lapsen tekemistä kanteluista johti eduskunnan oikeusasiamiehen toimenpiteisiin ja siitä, mitä asioita eduskunnan oikeusasiamiehen antamat huomautukset koskivat.

Selvitys koostuu johdannosta, joka sisältää selvityksen taustatietoa sekä tilastotietoja ja yhteenvetoja lasten tekemistä kanteluista. Johdonnon lisäksi selvityksessä on kaksi asialukua. Näiden lukujen aiheina ovat (1) lasten kanteluista keskeisesti esiin nousseet teemat esimerkkien valossa ja (2) selvityksen johtopäätöksiä ja yleisiä havaintoja.

Selvityksen avulla koottua tietoa hyödynnetään lapsistrategiatyössä.

Asiasanat Lapsen oikeudet, lastensuojelu, lapsen oikeuksien sopimus, perusoikeudet, sijaishuolto, lapsen kantelu, lapsen osallisuus, lapsen sijaishuollon valvonta

ISBN PDF 978-952-00-8678-7 **ISSN PDF** 2242-0037

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8678-7>

Tillgodoseendet av barnens rättigheter inom vården utom hemmet 2018–2020 Med tanke på de klagomål som barn framställt till riksdagens justitieombudsman

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2021:6

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Kati Saastamoinen

Språk finska

Sidantal 68

Referat För att få stöd i arbetet med att bereda och genomföra den nationella barnstrategin utreddes hur barnens rättigheter tillgodoses och hur tillgodoseendet övervakas inom barnskyddet.

Denna utredning gäller de avgöranden som riksdagens justitieombudsman har meddelat i klagomål som anförts av barn åren 2018–2020, det vill säga 1.1.2018–28.10.2020. Fokus ligger alltså uttryckligen på klagomål som barn själva har lämnat in.

Denna utredning kartlägger hur barnen har förstått sina egna rättigheter i barnskyddsarbetet och hur de har använt sin rätt att anföra klagomål över missförhållanden de upplevt inom barnskyddet. Utredningen gav information om vilka frågor barnens klagomål och besluten om klagomålen oftast gällde. Utredningen gav också information om hur stor del av barnens klagomål ledde till åtgärder av riksdagens justitieombudsman och vilka frågor justitieombudsmannens anmärkningar gällde.

Utredningen består av en inledning som innehåller bakgrundsinformation om utredningen samt statistisk information om och sammanfattningar av klagomål från barn. Utöver inledningen innehåller utredningen två kapitel som handlar om (1) de frågor som särskilt lyfts fram i barnens klagomål och exempel på dem samt (2) utredningens slutsatser och allmänna iakttagelser.

Den information som samlats in med hjälp av utredningen används i barnstrategiarbetet.

Nyckelord konventionen om barnets rättigheter, klagomål från barn, övervakning av vård utom hemmet, barnskydd, barnets rättigheter, grundläggande fri- och rättigheter, vård utom hemmet, delaktighet

ISBN PDF 978-952-00-8678-7

ISSN PDF 2242-0037

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8678-7>

Realisation of the rights of the child in substitute care in 2018–2020 From the perspective of complaints filed by children with the Parliamentary Ombudsman

Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2021:6

Publisher The Ministry of Social Affairs and Health

Authors Kati Saastamoinen

Language Finnish **Pages** 68

Abstract For the purpose of supporting the preparation and implementation of the National Child Strategy, a study was conducted on the realisation and monitoring of childrens' rights in child welfare.

This study focuses on the decisions issued by the Parliamentary Ombudsman concerning complaints filed by children in 2018–2020 (more specifically between 1 January 2018 and 28 October 2020). It specifically examines complaints made by children themselves.

The study examines how children understand their rights in the context of child welfare work and how they exercise their right to file a complaint about the shortcomings experienced in child welfare work. The study provides information on the recurring themes of the complaints filed by children and the related decisions. It also provides information as to how many of the complaints filed by children lead the Parliamentary Ombudsman to take action and what the admonitions issued by the Parliamentary Ombudsman concerned.

The study consists of an introduction providing background information on the study, statistics and summaries of the complaints filed by children, and two chapters. These chapters focus on (1) the main recurring themes of the complaints through examples and (2) the general observations and conclusions of the study.

The information gathered in the study will be used when working on the Child Strategy.

Keywords Convention on the Rights of the Child, complaints filed by children, supervision of substitute care of children, child welfare, rights of the child, fundamental rights, substitute care, inclusion

ISBN PDF 978-952-00-8678-7 **ISSN PDF** 2242-0037

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8678-7>

Sisältö

I	Johdanto	8
1	Aluksi	8
1.1	Selvityksen taustaa	8
1.2	Selvityksen tekemiseen käytetty materiaali	9
2	Tilastoja ja yhteenvedoja lasten lastensuojelusta tekemistä kanteluista	10
2.1	Sijoitettujen lasten ja lasten tekemien kantelujen määrät	10
2.2	Lasten tekemien kantelujen pääasiallinen kohde ja sisältö	11
2.3	Yhteenvedo eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen toimenpiteistä	12
II	Lasten kanteluista keskeisesti esiin nousseet teemat esimerkkien valossa	14
3	Lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestäminen ja sijaishuollon laatu	15
3.1	Yleistä	15
3.2	Lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käyttö sijaishuollossa	18
3.3	Lastensuojelulaitoksen säännöt ja kasvatukselliset keinot	22
3.4	Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan menettely	23
4	Sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen	26
5	Lapsen sijaishuollon lainmukainen valvonta	28
5.1	Lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan valvontavelvollisuus	28
5.2	Lapsen sijaishuollon aikainen dokumentointi	37
5.3	Sosiaalityöntekijöiden resurssointi ja koulutustarve	39
5.4	Eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeus	41
6	Lapsen/nuoren jälkihuollon järjestäminen ja itsenäistymisvarojen kerryttäminen	44
III	Johtopäätöksiä ja yleisiä havaintoja	45
7	Lopuksi	45
8	Selvityksen perusteella esiin nousseita suosituksia	47
	Liitteet	48

LUKIJALLE

Suomeen on valmistumassa ensimmäinen kansallinen lapsistrategia, ja siinä korostuvat myös eri syistä haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet.

Lastensuojelun piirissä olevien lasten elämäntilanteet ovat usein haastavia. Siksi on olennaista, että he pääsevät palvelujen piiriin ja että nuo palvelut toteutetaan heidän oikeuksiaan ja osallisuuttaan kunnioittaen ja lapsen edun mukaisesti. Tämä ei valitettavasti aina toteudu esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollossa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen työssä on noussut selvästi esiin, että sijoitettujen lasten oikeudet eivät tällä hetkellä toteudu täysimääräisesti. Lapset eivät välttämättä saa edes ääntään kuuluville kertoakseen huonosta kohtelusta ja oikeudenloukkauksista. Siksi oikeusasiamies on luonut vuonna 2018 nimenomaan lapsille ja nuorille suunnatut verkkosivut ja kantelukaavakkeen, ja se onkin auttanut yhä useampia lapsia kertomaan tilanteestaan sijaishuollossa.

Tässä selvityksessä tarkastellaan lasten ja nuorten tekemien kantelujen sisältöä. Selvityksessä erottuvat samat teemat kuin mihin oikeusasiamies on kiinnittänyt monesti aiemminkin huomiota: lasten tiedolliset oikeudet, sijaishuollon laatu ja riittävä resursointi sekä valvonnan merkitys. Nämä ovat myös lapsistrategian toimeenpanon kannalta tärkeitä aiheita. Siksi haluan kiittää lämpimästi sekä selvityksen laatijaa Kati Saastamoista että tarkastelun mahdollistanutta eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian väkeä.

Helsingissä, helmikuun 5. päivänä 2021

Johanna Laisaari
Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri

I Johdanto

1 Aluksi

1.1 Selvityksen taustaa

Lapsen suojeleminen on yhteiskunnalle kuuluva tehtävä. Lapsen oikeus hyvään sekä turvalliseen lapsuuteen on vahvasti lainsäädännöllä turvattu. Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa olosuhteissa, jotka turvaavat hänen etunsa, vastaavat hänen tarpeisiinsa sekä tukevat hänen tasapainoista ja monipuolista kehitystään. Lisäksi on huomioitava, että kaikilla lapsilla – myös oman kodin ulkopuolella sijaishuoltopaikassa olevilla – on samat perus- ja ihmisoikeudet kuin aikuisillakin, eikä niitä pääsääntöisesti ole sidottu esimerkiksi henkilön ikään. Näin ollen, mikäli lapsen hyvää kasvua ja kehitystä tukeva lapsuus voidaan turvata ainoastaan lastensuojelun sijaishuollon keinoin, lapsella on ehdoton oikeus siihen, että se järjestetään lapsen edun mukaisesti, loukkaamatta hänen oikeuksiaan (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 19 ja 20 artikla).

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suosittanut Suomea kiinnittämään huomiota sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumiseen ja korjaamaan niissä ilmenneet puutteet. YK:n lapsen oikeuksien komitea on edellisen määräaikaisraportoinnin yhteydessä vuonna 2011 todennut lasten sijaishuollon valvonnan sekä lasten käytössä olevien valvontamekanismien olevan Suomessa puutteellisia (YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät ja suositukset Suomelle 7.9.2011). Suomi on antanut viimeisimmän määräaikaisraportin YK:n lapsen oikeuksien komitealle vuonna 2019, ja sijoitettujen lasten oikeudet tulevat siinä jälleen esille.

Lapsen asema sijaishuollossa on ajankohtainen teema myös eduskunnan oikeusasiamiehen viime vuosina antamissa lasten sijaishuoltoa koskevissa ratkaisuissa, sillä niissä on havaittu lapsen sijaishuollon toteuttamisessa merkittäviä epäkohtia ja laiminlyöntejä. Lisäksi lapsen asema sijaishuollossa on ollut eräs tärkeä teema nykyisen lastensuojelulain (417/2007) voimassaoloaikana tehdyissä uudistuksissa. Vaikka Suomen hallitus pyysi anteeksi lastensuojelun sijaishuollossa vuosina 1930–1980 kaltoinkohdelluilta lapsilta lapsen oikeuksien päivänä vuonna 2016 ja samassa yhteydessä lupasi turvata sijaishuollossa olevien lasten tilanteen jatkossa paremmin, lasten sijaishuollon järjestämisessä on kuitenkin edelleen ilmennyt vakavia puutteita. Tähän seikkaan on kiinnitetty huomiota myös kansallisessa lapsistrategiatyöskentelyssä. Sijoitettujen lasten oikeudet ja niiden turvaaminen onkin perusteltua asettaa keskeiseen asemaan lapsistrategian valmistelussa.

Kansallisen lapsistrategian valmistelun ja toimeenpanon tukemista varten selvitettiin lasten oikeuksien toteutumista ja niiden valvontaa lastensuojelussa. Selvityksen kohteena olivat vuosien 2018–2020 aikana lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamat ratkaisut. Selvityksen painopiste on siis nimenomaan lasten itsensä tekemien kantelujen tarkastelussa.

Selvitys osoittaa osaltaan, miten lapset ovat ymmärtäneet omat oikeutensa lastensuojelutyöskentelyn aikana ja miten lapset ovat käyttäneet oikeuttaan kannella esimerkiksi sijaishuollon toteuttamisesta sekä siinä mahdollisesti kokemistaan puutteista tai laiminlyönneistä. Selvityksen avulla saatiin tietoa siitä, minkälaisia muun muassa sijaishuollon aikaisia oikeudenloukkauksia lasten tekemät kantelut koskivat. Näin voitiin arvioida, onko jotain tiettyjä teemoja, jotka näissä kanteluissa ja niihin annetuissa ratkaisuissa toistuvat. Lisäksi lasten kantelujen sisältöä tarkasteltiin suhteessa eduskunnan oikeusasiamiehen itsensä tekemiin havaintoihin hänen selvittäessään lasten tekemiä kanteluja. Nämä havainnot ja niiden analysointi auttoivat hahmottamaan, onko lasten sijaishuollon toteuttamisessa ollut jotain sellaisia asioita ja oikeudenloukkauksia, joihin lapset eivät olleet osanneet omissa kanteluissaan kiinnittää huomiota. Lopuksi selvityksen toteuttamisella saatiin tietoa siitä, oliko lapsille sijaishuollon aikana kerrottu heidän kaikista oikeusturvakeinoistaan ja miten lapset olivat ne ymmärtäneet.

1.2 Selvityksen tekemiseen käytetty materiaali

Selvitystä varten kerättiin kaikki eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut vuosilta 2018–2020 (tarkemmin 1.1.2018–28.10.2020), jotka koskivat lasten lastensuojelutyöskentelystä tekemiä kanteluja. Tällaisia eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja on tältä selvityksen ajanjaksolta kaikkiaan 45 kappaletta¹. Suurin osa näistä ratkaisuista on julkaistu internetissä, josta ne olivat helposti saatavilla (32 kappaletta). Julkaisemattomat ratkaisut (13 kappaletta) pyydettiin erillisellä tietopyynnöllä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta.

¹ Ks. Liite 1 Selvityksessä tarkastellut eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut

2 Tilastoja ja yhteenvetoja lasten lastensuojelusta tekemistä kanteluista

2.1 Sijoitettujen lasten ja lasten tekemien kantelujen määrät

Kaikki selvityksen tarkastelujakson aikaiset lasten kantelut lastensuojelusta koskivat joko osittain tai kokonaisuudessaan lapsen sijaishuollon järjestämistä tai siihen liittyvää jälkihuoltoa. Näin ollen selvityksen kohteena olevan aiheen kokonaisuuden hahmottamiseksi on syytä tarkastella myös sijaishuollossa olevien lasten määriä suhteessa heidän tekemien kantelujen määriin.

Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli kaikkiaan 18 544 (THL:n tilastoraportti 23/2019) ja vuonna 2019 kaikkiaan 18 928 (THL:n tilastoraportti 28/2020) lasta tai nuorta. Vuonna 2020 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten tilastoja ei vielä selvitystä tehtäessä ollut tiedossa.

Lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamien ratkaisujen määrät:

- Vuonna 2018 lasten tekemiin kanteluihin annettiin ratkaisuja kaikkiaan 1 kpl.
- Vuonna 2019 lasten tekemiin kanteluihin annettiin ratkaisuja kaikkiaan 23 kpl.
- Vuonna 2020 lasten tekemiin kanteluihin annettiin ratkaisuja kaikkiaan 21 kpl.

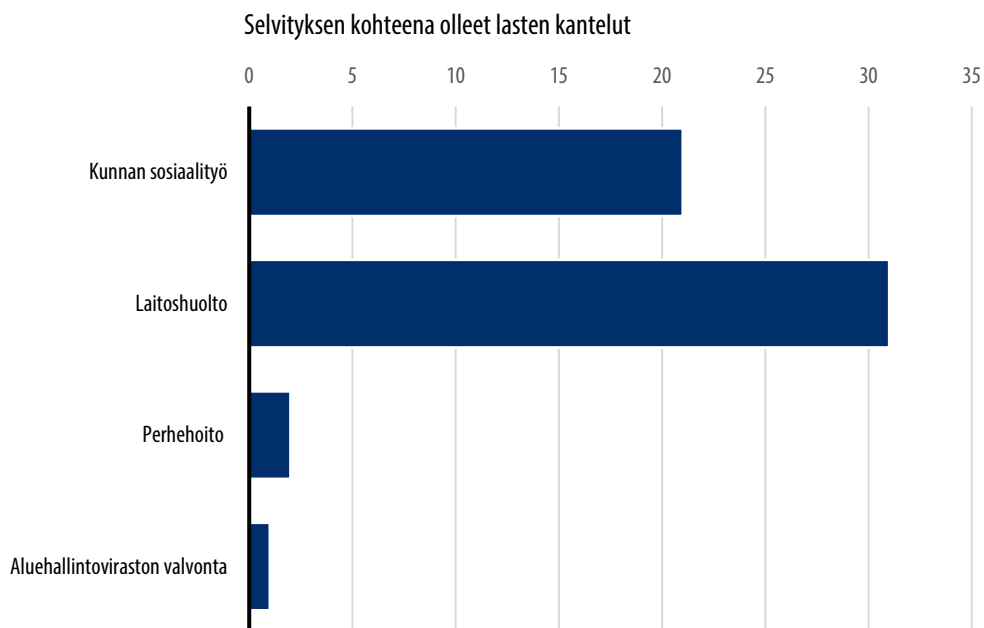
(tarkemmin 1.1.2020–28.10.2020)

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomusten valossa lasten tekemien kantelujen määrät ovat olleet varsin vähäisiä vuoteen 2017 saakka. Lasten tekemien kantelujen määrät ovat kaiken kaikkiaan nousseet huomattavasti vuosien 2019 ja 2020 aikana. Kantelujen määrien nousuun voi olla useita syitä, mutta oikeusasiamiehen verkkosivuilla vuoden 2017 alussa julkaistu, nimenomaan lapsille suunnattu tieto kantelumahdollisuudesta on saattanut vaikuttaa osaltaan asiaan. Myös eduskunnan oikeusasiamiehen lasten sijaishuoltoaikeisiin tekemien tarkastuskäytien lisääntymisen voidaan nähdä vaikuttaneen lasten omia oikeuksia koskevan tietoisuuden ja ymmärryksen kasvamiseen ja siten lasten tekemien kantelujen määrän kasvuun.

2.2 Lasten tekemien kantelujen pääasiallinen kohde ja sisältö

Selvityksen kohteena olleista lasten tekemistä, yhteensä 45:stä kantelusta 21 koski kunnan sosiaalityötä, 31 koski lapselle järjestettyä laitoshuoltoa, 2 koski lapselle järjestettyä perhehoitoa ja 1 koski aluehallintoviraston valvontaa. Lukuja tarkasteltaessa on syytä huomioida, että lapsi saattoi samassa kantelussa kannella esimerkiksi sekä toteutetusta sosiaalityöstä että lastensuojelulaitoksen toiminnasta (kuvio 1)².

Kuvio 1. Selvityksen kohteena olleiden lasten kanteluiden jakautuminen. Kanteluista selvästi suurin koskee laitostyötä ja kunnan sosiaalityötä.

Lasten tekemistä kanteluista ja niihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamista ratkaisuksista oli poimittavissa neljä (4) usein toistuvaa teemaa: lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestäminen ja sijaishuollon laatu, sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen, lapsen sijaishuollon lainmukainen valvonta sekä lapsen jälkihuollon järjestäminen ja itsenäistymisvarojen kerryttäminen. Nämä teemat olivat keskeisiltä osin samoja lapsen sijaishuollon järjestämisen epäkohtia ja puutteita, joita eduskunnan oikeusasiamies to-

² Ks. Liite 2 Lasten tekemien kantelujen kohteet

teaa ratkaisuihissaan havainneensa myös lastensuojelulaitoksiin tekemillään omilla tarkastuskäynneillä (mm. EOAK/2376/2018, EOAK/1256/2019, EOAK/4440/2018, EOAK/4445/2018, EOAK/4425/2018 ja EOAK/286/2019). Lisäksi yleinen huomio lasten tekemien kantelujen sisällöstä kiinnittyi siihen, että suuri osa kanteluista koski joko kokonaan tai osittain lapselle järjestettävää laitoshuoltoa – vain kaksi lasten tekemistä kanteluista (sisarusten tekemät) koskivat lastensuojelun perhehoitoa.

Merkillepantavaa lasten tekemien kantelujen sisällön ja eduskunnan oikeusasiamiehen niihin antamien ratkaisujen välillä oli se, että eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti lasten kanteluja selvittäessään huomiota moneen sellaiseen asiaan, mihin lapsi ei kantelukirjoituksessaan ollut välttämättä vedonnut. Tyypillisiä tällaisia asioita olivat muun muassa lastensuojelulain rajoituksia koskevan päätöksenteon muotovirheet sekä lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan sijaishuollon valvontavelvollisuuden laiminlyönnit.

2.3 Yhteenveto eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen toimenpiteistä

Selvitystä varten kerätyistä eduskunnan oikeusasiamiehen 45 ratkaisusta toimenpiteisiin johti kaikkiaan 37 ratkaisua, eli ratkaisuista kahdeksan (8) ei johtanut mihinkään toimenpiteeseen. Näin ollen yhteenvetona voidaan todeta, että kaikkiaan 82 % lasten tekemistä kanteluista johti johonkin eduskunnan oikeusasiamiehen toimenpiteeseen.

Osassa ratkaisuista eduskunnan oikeusasiamies saattoi käsityksensä jostakin asiasta tai menettelystä lapsen sijaishuoltopaikan tai lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan tietoon. Muutoin eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa esittämät toimenpiteet olivat seuraavat:

- Kiinnitti lapsen sijaishuoltopaikan tai lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan huomiota johonkin asiaan tai menettelyyn.
- Antoi huomautuksen lapsen sijaishuollosta vastuussa olleelle kunnalle tai lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.
- Teki lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle kunnalle hyvitysesityksen.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ”kiinnittää huomiota” -toimenpiteet:

Lasten tekemiin kanteluihin antamissa ratkaisuissaan eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti jonkin asiaan tai menettelyyn huomiota kaikkiaan 29 tapauksessa. Seitsemässä näistä annettiin lisäksi huomautus. Suurin osa tapauksista koski lapsen sijaishuollosta vastuussa olevaa kuntaa – vain seitsemässä ratkaisussa eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti myös lapsen sijaishuoltopaikan huomiota asiaan. Näissä ratkaisuissa, joissa toimenpiteen kohteena oli kunta, kiinnitettiin tyypillisesti huomiota useampaan asiaan tai useampaan virheelliseen menettelyyn samassa tapauksessa. Yhteenvetona voidaan todeta, että eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota asiaan kaikkiaan 64 % tapauksista.

Eduskunnan oikeusasiamiehen huomautukset:

Lasten tekemien kantelujen perusteella eduskunnan oikeusasiamies antoi huomautuksen kaikkiaan 11 tapauksessa (kahdessa näistä tapauksesta huomautus annettiin sekä lapsen sijaishuollosta vastuussa olleelle kunnalle että lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle). Seitsemässä tapauksessa kiinnitettiin myös lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan huomiota joihinkin asioihin tai virheellisiin menettelyihin. Yhteenvetona voidaan todeta, että eduskunnan oikeusasiamies antoi huomautuksen kaikkiaan 24 % tapauksista.

Merkillepantavaa lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamissa ratkaisuissa oli se, että kaikki eduskunnan oikeusasiamiehen antamat huomautukset koskivat kokonaisuudessaan tai osittain lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan lapsen sijaishuollon valvonnan laiminlyöntiä. Kolmessa tapauksessa huomautus oli vakava. Lisäksi huomio kiinnitettiin siihen, ettei eduskunnan oikeusasiamies antanut näissä ratkaisuissaan yhtään huomautusta lapsen sijaishuoltopaikalle.

Eduskunnan oikeusasiamiehen hyvitysesitykset:

Lasten tekemien kantelujen perusteella eduskunnan oikeusasiamies teki kaikkiaan kolmessa (3) tapauksessa hyvitysesityksen, jolla kuntaa pyydettiin harkitsemaan, millä tavalla kantelijan oikeudenloukkaus hyvitetäisiin. Kaksi näistä tapauksista koski sisarusten perhehoidossa kokemaa lapsen perusoikeuksien loukkauksia ja yksi koski lapselle kerryttämättömiä itsenäistymisvaroja. Yhteenvetona voidaan todeta, että eduskunnan oikeusasiamies teki hyvitysesityksen kaikkiaan 7 % tapauksista.

II Lasten kanteluista keskeisesti esiin nousseet teemat esimerkkien valossa

Lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamista ratkaisuksista on poimittavissa neljä (4) teemaa, jotka toistuivat ratkaisuissa useampia kertoja. Näitä teemoja käsiteltiin eduskunnan oikeusasiamiehen antamissa ratkaisuissa joko lapsen itsensä esiin nostamina asioina tai eduskunnan oikeusasiamiehen kanteluja tarkastellessaan tekemiensä havaintojen perusteella. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa toistuvat teemat olivat:

1. Lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestäminen ja sijaishuollon laatu.
2. Sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen.
3. Lapsen sijaishuollon lainmukainen valvonta.
4. Lapsen jälkihuollon järjestäminen ja itsenäistymisvarojen kerryttäminen.

Seuraavassa näitä edellä mainittuja teemoja tarkastellaan lainsäädännön näkökulmasta. Lainsäädännön velvoitteet suhteutetaan aineistoon kuuluvien ratkaisujen painotuksiin ja havaintoihin, jolloin asianomaisiin ratkaisuihin on viitattu suluissa kunkin asiakohdan kohdalla. Tarkastelusta nousee näin esiin joukko kipukohtia, joissa lainsäädännön velvoitteet ja oikeusasiamiehen kulloinkin tarkastelema menettely eivät täysin kohdanneet.

Tarkastelussa nostetaan esiin myös lainauksia eduskunnan oikeusasiamiehen vuosina 2018 ja 2019 antamista ratkaisuksista. Nämä konkreettiset esimerkit lasten kantelujen teemoista on tässä luvussa rajattu vuosina 2018 ja 2019 annettuihin internetissä julkaistuihin ratkaisuihin niiden suuren lukumäärän vuoksi. Esimerkit on koottu yhteen kunkin alaluvun loppuun ja niitä on tarpeen mukaan anonymisoitu (anonymisoitu kohta on merkitty aina kursivilla).

3 Lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestäminen ja sijaishuollon laatu

3.1 Yleistä

Useammassa selvityksen kohteena olleessa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa käsiteltiin lasten tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisessä havaittuja epäkohtia sekä sijaishuollon laadussa olleita puutteita. Lapset itse kantelivat muun muassa perusteettomiksi ja suhteettomiksi kokemistaan lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käytöstä, lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan käytöksestä sekä lastensuojelulaitoksen säännöistä ja käytännöistä. Useamman eduskunnan oikeusasiamiehen antaman ratkaisun mukaan lasten sijaishuolto ei välttämättä vastannut lapsen yksilöllisiin tarpeisiin kuten pitäisi tai sen laadun ei muutoin katsottu olleen lastensuojelulain mukaista

Lasten suojeleminen on yhteiskunnalle annettu tehtävä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan mukaan lapsella on aina oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Lapselle on perustuslain (731/1999) 19 §:n mukaisella tavalla turvattava oikeus välttämättömään huolenpitoon tarpeittensa edellyttämässä laajuudessa siten, kuin lastensuojelulaissa on erikseen säädetty.

Lastensuojelulain 40 §:ssä säädetään lapsen huostaanotosta ja sijaishuollon järjestämisestä. Kunnan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on ehdoton velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen sijaishuolto, mikäli lapsen huostaanoton edellytykset täyttyvät. Lastensuojelulain säännökset ovat tältä osin ehdottomia ja merkitsevät siksi, että kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen järjestämisvastuu on määrärahoista riippumaton. Lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan on aina huolehdittava lapsen sijaishuollon järjestämisestä niin kuin lastensuojelulaissa on säädetty.

Lastensuojelulain 49 §:n 2 momentin mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijaishuollon toteuttamisessa on sen järjestämistavasta riippumatta huomioitava keskeisesti perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan kaikessa julkisessa hallintotoiminnassa on noudatettava lakia tarkoin. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan sopimusvaltioiden on taattava, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimi-

valtaisten viranomaisten antamia määräyksiä. Julkista hallintotehtävää hoitava taho ei voi koskaan oikeuttaa lainvastaista toimintaansa esimerkiksi sillä, että lapset toimivat lainvastaisesti (EOAK/6448/2019).

Lapsen sijaishuolto on aina järjestettävä lapsen yksilöllisten tarpeiden edellyttämällä tavalla. Tästä syystä lapsen sijaishuoltopaikan valintaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lastensuojelulain 50 §:ssä on nimenomaisesti säädetty, että valitun lapsen sijaishuoltopaikan on edistettävä lapsen etua ja vastattava juuri niihin tarpeisiin ja ongelmiin, joita lapsella on ja jotka ovat olleet hänen huostaanottonsa perusteena. Nämä tarpeet ja ongelmat ilmenevät keskeisesti lapsen huostaanottopäätöksestä ja lapselle laaditusta asiakassuunnitelmasta. Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että lapsen sijaishuolto toteutetaan aina laadukkaasti ja lapsen edun mukaisesti.

EOAK/1256/2019 (s.4):

”Saamani selvityksen mukaan asiakassuunnitelmaa on tarkistettu vasta lähes kaksi kuukautta sen jälkeen, kun sijoitus sijaishuoltopaikka X:än on tehty.

Ottaen huomioon sijaishuollon muutokseen johtaneet syyt ja kantelijan sijaishuollon tarpeesta asiakirjoista ilmenevä, on asiassa toimittu lastensuojelulain vastaisella tavalla, kun asiakassuunnitelmaa ei ole tarkastettu heti sijaishuoltopaikan muututtua.”

Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen ei voi koskaan olla lapselle rangaistus, vaan lastensuojelun tarkoituksena on suojella lasta ja samalla turvata lapselle mahdollisimman tavallinen lapsuus ja nuoruus (mm. EOAK/5683/2018 ja EOAK/4566/2018). Sijaishuollon tarkoituksena on nimenomaan auttaa lasta ja tukea hänen itsenäistymistään, mistä syystä lapsen sijaishuollon järjestäminen ei voi myöskään koskaan olla ”säilyttävää”.

Lastensuojelulain 4a ja 58 §:ssä säädetään tarkemmin lapsen sijaishuollon järjestämisen laadusta. Näiden säännösten mukaan sijoitetun lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja kasvuolojen järjestämisessä on noudatettava, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:ssä on säädetty. Lasten sijaishuoltopaikoissa annettavan kasvatuksen on oltava yleisesti hyväksyttävää, eli sen tulee täyttää ne kriteerit, jotka yhteiskunnassa on yleisesti asetettu hyvälle ja tavanomaiselle lapsen kasvatukselle. Lastensuojelulain säännökset eivät anna lastensuojelulaitokselle – eivätkä perhehoitajalle – mitään oikeutta käyttää epäasiallisia, perusteettomia tai mielivaltaisia kasvatuskeinoja (mm. EOAK/5683/2018, EOAK/1669/2019 ja EOAK/4566/2018). Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuihissaan korostanut, että lasten sijaishuoltopaikan tehtävänä on luoda lapselle mahdollisimman kodinomainen ilmapiiri ja ympäristö (mm. EOAK/2832/2019).

Laadukkaaseen ja hyvään lapsen sijaishuollon toteuttamiseen kuuluu erityisesti se, että lapsen kulttuurista sekä muut yksilölliset tarpeet huomioidaan sijaishuoltoa järjestettäessä. Myös muun muassa lapsen ikä, uskonnollinen tausta sekä lapsen sukupuoli ovat tekijöitä, jotka on aina otettava huomioon lapsen sijaishuollon tosiasiallisessa toimeenpanossa. Eduskunnan oikeusasiamies on korostanut, että tämä voi merkitä myös erilaisten mukautusten tekemistä erityisesti silloin, kun kysymys on lapsen kulttuuri- tai uskonnollisesta taustasta (mm. EOAK/2198/2019).

Lapsen sijaishuollon järjestämisen laadun turvaamiseksi lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalla kunnalla on koko lapsen sijaishuollon ajan velvollisuus arvioida, vastaako lapsen sijaishuoltopaikka niihin tarpeisiin, joiden perusteella lapsi on sijoitettu (mm. EOAK/5125/2019). Käytännössä lapsen sijoituksen aikaisesta sijaishuollon valvonnasta ja sijaishuoltopaikan järjestämisen hoidon ja huolenpidon laadun seuraamisesta vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (mm. EOAK/5683/2018, EOAK 1669/2019 ja EOAK/4566/2018).

EOAK/185/2018 (s.5):

”Tänne toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, että sosiaalitoimi olisi pyrkinyt edistämään kantelijan oikeutta perusopetukseen kaikilla käytettävissään olevilla keinoilla esimerkiksi hankkimalla hänelle opetuksen ja oppimisen tukipalveluja sijaishuoltopaikkaan X.”

EOAK/185/2018 (s.6):

”Minulle toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, millä tavoin kantelijan sijaishuollosta vastuussa oleva sijoittajakunta ja sen alaiset viranhaltijat olisivat tässä tilanteessa pyrkineet järjestämään kantelijalle hänen tarpeidensa edellyttämiä välttämättömiä terveydenhuollon palveluja. Näyttää pikemminkin siltä, että sosiaalitoimi on jättänyt tai siirtänyt järjestämistä vastuunsa tosiasiaissa sijaishuoltopaikka X:lle. Kuitenkin sijoittajakunnalla on ensisijainen vastuu (järjestämisvastuu) siitä, että sijaishuoltoa voidaan toteuttaa siten, kuin lastensuojelulaissa säädetään.”

EOAK/2833/2019 (s.4):

”Korostan tässä yhteydessä, että lapsen sosiaalityöntekijällä on ensisijainen vastuu sijaishuollon suunnittelusta ja sen sisältämien palvelujen toteuttamisesta. (...) Tätä suunnittelu- ja yhteydenpidon toteuttamisvelvollisuutta sosiaalityöntekijä ei koskaan voi siirtää yksinomaan lapsen sijaishuoltopaikalle. Mikäli lapsen suunniteltuja lomia joudutaan peruuttamaan tai siirtämään, on samalla varmistettava se, että asianosaisilla on tieto heille kuuluvista oikeuksista ja mahdollisuudesta pyytää asiassa yhteydenpidon rajoittamispäätöksen tekemistä.”

EOAK/4445/2018 (s.7):

”Saamani selvityksen mukaan lapsi on useaan eri otteeseen sosiaalityöntekijälleen sekä sijaishuoltopaikka X:n ohjaajille esittänyt pyynnön päästä lääkärin vastaanotolle. Sijaishuoltopaikka X on selvityksessään todennut, ettei lapsella ole ollut tarvetta psykiatrin konsultaatioon. Y kunnan sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee, että lapsen sosiaalityöntekijälle esittämistä pyynnöistä huolimatta asia on tosiasiallisesti jätetty sijaishuoltopaikka X:n arvioitavaksi ja päätettäväksi. (...) Katson saamani selvityksen perusteella, että asiassa ei ole toimittu siten, kuin lastensuojelulaki ja potilaslaki edellyttävät. Y kunnan sosiaalitoimi ja sijaishuoltopaikka X eivät ole järjestäneet tältä osin lapselle sellaista sijaishuoltoa kuin lainsäädäntö edellyttää.”

EOAK/6226/2018 (s.4):

”Totean, että asiassa saamani selvityksen perusteella kantelijan oikeutta harrastuksiin on rajoitettu. (...) Saamani selvityksen perusteella Y kunnan viranhaltijat ovat havainneet sijaishuoltopaikan menettelyn, mutta eivät ole puuttuneet siihen. Katson, että kantelijan sijaishuollosta vastuussa olevan Y kunnan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän olisi tullut puuttua kantelijan harrastusten puutteeseen, eikä jättää harrastusten järjestämistä ja niistä päättämistä yksinään laitokselle.”

3.2 Lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käyttö sijaishuollossa

Laadukkaaseen lapsen sijaishuollon järjestämiseen kuuluu keskeisesti se, että sijaishuolto järjestetään lainmukaisesti ja sen toteuttamisessa kunnioitetaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksia. Perusoikeudet, kuten oikeus elämään, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja sekä omaisuuden suoja, turvataan Suomen perustuslaissa jokaiselle. Kaikkiin perusoikeuksiin puuttumisen ja niiden rajoittamisen on perustuttava aina tiukasti lakiin. Jotta sijaishuollossa olevan lapsen perusoikeuksiin voitaisiin ka- jota, laissa on oltava tähän nimenomaisesti oikeuttava, selkeä ja tarkkarajainen säännös. Lapsen sijaishuollon toteuttamisessa tällaisia säännöksiä ovat lastensuojelulain 11 luvun rajoitus- säännökset, joissa säädetään tyhjentävästi lapsen sijaishuollossa käytettävistä olevista lapsen perusoikeuksien rajoituksista.

Lastensuojelulain 11 luvun mukaisten rajoitusten keskeisenä tavoitteena on pyrkiä turvaamaan ja varmistamaan lapsen huostaanoton tarkoituksen toteutumisen ja samalla lapsen itsensä tai toisen henkilön suojaaminen taikka merkittävän omaisuusvahingon estäminen. Lastensuojelulain rajoituksia käytettäessä joudutaan aina välttämättömissä määrin puuttumaan johonkin lap-

selle kuuluvaan perusoikeuteen – rajoitukset koskevat aina jonkin lapsen perusoikeuden rajoittamista. Lastensuojelulain rajoitusten käyttämisessä on aina kysymys tosiasiasa myös hallinnollisen pakon käyttämisestä.

Lastensuojelulain mukaisia rajoituksia voidaan käyttää vain lastensuojelulain tarkoittamissa tilanteissa ja lastensuojelulaissa säädetyillä edellytyksillä. Jotta rajoituksia voidaan käyttää, sekä lastensuojelulain 61 a §:n mukaisten yleisten edellytysten, että sovellettavan rajoitussäännöksen erityisten edellytysten on aina täyttyvä. Lisäksi on huomioitava, että kaikkien lastensuojelulain rajoitusten käyttö ja niiden käytön edellytykset on arvioitava aina yksilöllisesti, tapauskohtaisesti. Lastensuojelulain rajoituksia ei voi käyttää kaavamaisesti toteutettuina, kaikkia sijoitettuja lapsia koskevinä kasvatustoimena eikä rangaistuksena taikka seuraamuksena lapsen käyttäytymisestä. Lastensuojelulain rajoitussäännösten toimivaltuuksia ei koskaan saa käyttää muuhun kuin kulloisestakin säännöksestä ilmenevään ja siinä hyväksytyyn tarkoitukseen.

Käytettävissä olevista rajoitustoimenpiteistä on aina valittava lapsen perustuslaissa turvattua itsemääräämisoikeutta tai muuta perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava toimenpide. Tästä *lievimmän puuttumisen periaatteesta* seuraa myös, että mikäli lievimmät toimenpiteet ovat asiassa riittäviä, lastensuojelulain rajoituksiin ei saa ryhtyä lainkaan. Lapsen oikeuksia ja vapauksia rajoittavien toimenpiteiden on aina oltava myös *suhteellisuusperiaatteen* mukaisia. Tämä tarkoittaa, että rajoitusten on oltava välttämättömiä niille asetetun hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi eikä tavoitetta pystytä saavuttamaan muilla vähemmän yksilön perusoikeuksiin puuttuvilla keinoilla.

EOAK/1256/2019 (s.8):

”Kantelijan sijaishuollon muutospäätöksen täytäntöönpanossa, siis lapsen kuljetuksen toteuttamisessa, on toimittu lainvastaisesti. Kantelijan kiinnipitoon ovat turvautuneet yksityisen palveluntuottajan työntekijät, joilla ei ole ollut toimivaltaa lapsen kiinnipitoon tai siirtää lasta autoon vastoin tämän tahtoa. (...) Kantelijan kantaminen autoon hänen vastustaessaan ja ainoastaan alusvaatteissa on ollut nöyryyttävää ja kantelijan oikeuksia loukkaavaa. Pidän erityisen moitittavana sitä, että paikalla ollut sosiaalitoimen sosiaalityöntekijä on sallinut menettelyn.”

EOAK/1669/2019 (s.7) ja EOAK/1829/2019 (s.7):

”--- voidaan katsoa omassa selvityksessään päätyneen johtopäätökseen, että kanteliijaan on kohdistettu lainvastaisella tavalla rajoitustoimenpiteitä, joihin, – ottaen huomioon se, mitä lastensuojelulain 61 §:ssä on säädetty rajoitustoimenpiteiden käytöstä –, perhehoitossa ei ole sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä, saati perhehoitajalla, oikeutta.”

EOAK/4445/2018 (s.8):

”Saamani selvityksen mukaan lapsen kuljetuksia on toteutettu yksityisen yrittäjän ... toimesta. (...) Kuljetusten lapsen edun mukaisesta järjestämisestä on vastuussa ensisijaisesti lapsen sijaishuollosta vastuussa oleva kunta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei voi siirtää omaa järjestämis- ja valvontavastuutaan yksityiselle.”

Lastensuojelulain rajoituksista on tehtävä asianmukainen päätös. Kyseessä on hallintopäätös, joka on perusteltava siten kuin lastensuojelulaissa ja hallintolaissa (434/2003) edellytetään. Tämän lisäksi rajoituksista on tehtävä lastensuojelulain 74 §:n mukaiset kirjaukset lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

Lastensuojelulain rajoitusten käyttöä ei voi missään tilanteessa perustaa sijaishuollossa olevan lapsen itsensä tai hänen huoltajansa antamaan suostumukseen tai lupaan. Sijoitetun lapsen osalta kysymys on selvästi alisteisesta viranomaisen/laitos–lapsi -asetelmasta, jolloin suostumuksen pyytämistä ei voi pitää hyväksyttävänä menettelynä. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että lastensuojelulaitokseen sijoitettu lapsi voi olla siinä käsityksessä, ettei hänellä tosiasiallisesti ole mahdollisuutta kieltäytyä suostumuksen antamisesta (mm. EOAK/6166/2019).

Kokonaisuutena voidaan todeta, että selvityksen kohteena olleet lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamat ratkaisut kattavat laajasti erilaisia lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käyttöön liittyviä kysymyksiä.

EOAK/5741/2018 (s.4 ja 5):

”Kantelijaa koskevista lastensuojelulain 66 §:n 2 momentin mukaisista henkilönkatsastusta koskevista rajoituspäätöksistä ilmenee, ettei niitä kaikilta osin oltu perusteltu sillä tavoin kuin lainsäädännössä edellytetään. (...) Päätöksistä ei ilmennyt, millä perusteella laitoksella oli lastensuojelulain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettu ”perusteltu syy epäillä” kantelijan käyttäneen huumavia aineita. (...) Päätöksestä ei ilmene, minkä takia liikkumisvapauden rajoittaminen oli välttämätöntä ja kantelijan edun mukaista. (...) Kantelijaa koskevista tapahtumismerkinnöistä ilmenee, että kantelijan puhelin otettiin haltuun 1.6.2018, jotta kantelijan asettuminen ja rauhoittamien helpottuisi laitoksessa. Haltuunotosta ei minulle kuitenkaan ole toimitettu päätöstä. (...) ...tarkastuksen yhteydessä huoneesta löytyi kantelijalle kuuluvia tupakointivälineitä, jotka otettiin laitoksen haltuun ja hävitettiin. Haltuunotosta ei minulle ole toimitettu lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin mukaista päätöstä.”

EOAK/1256/2019 (s.9):

"Havaitsin kuitenkin päätöksistä virheitä. Sijaishuoltopaikka X:n minulle toimittamista rajoitustoimenpiteitä koskevista päätöksistä ilmenee, että valitusviranomaiseksi on virheellisesti merkitty Kouvolan hallinto-oikeus. Totean, että Kouvolan hallinto-oikeus on lakkautettu (yhdistetty Kuopion hallinto-oikeuden kanssa) 1.4.2014. Toimivaltainen hallinto-oikeus on Itä-Suomen hallinto-oikeus. Pidän virhettä sijoitettujen lasten oikeusturvaa vaarantavana. (...) Kantelijan omaisuus oli tarkastettu 13.12.2018 tehdyn päätöksen mukaan yöllä ilman, että kantelija olisi ollut paikalla tai että hänen kanssaan olisi ennen omaisuuden tarkastamista keskusteltu ja selitetty hänelle tarkastuksen syy. (...) Tarkastamista koskevista asiakirjamerkinnöistä ei ilmene perustetta sille, miksi tarkastus tehtiin kiireellisesti yöllä. Ratkaisusta ei myöskään ilmene säännöksen tarkoittamaa erityistä syytä tarkastuksen tällaiselle toteuttamistavalle. Kantelijan omaisuus tarkastettiin päätösmerkintöjen mukaan 25.2.2019. Tarkoituksena päätösmerkintöjen mukaan oli löytää lapsen halussa olevat tupakkatuotteet. Merkintöjen mukaan kantelija oli nähty tupakoimassa lomilta palatessaan. Totean, että voimassa oleva lastensuojelulain 67 §:n säännös ei oikeuta lapsen omaisuuden ja lapsen huoneen tarkastukseen tupakkatuotteiden löytämiseksi."

EOAK/5683/2018 (s.4 ja 5):

"Y kunnan sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee, että sijaishuoltopaikka X on myöntänyt eristämispäätöksen olleen ylimitoitettu eikä se siis täyttänyt lain vaatimuksia. Olen samaa mieltä Y kunnan sosiaalitoimen selvityksessä esitetyn osalta."

EOAK/6226/2018 (s.4):

"Tämän lisäksi kantelijan liikkumisvapautta on selvityksen perusteella rajoitettu ilman, että asiassa olisi tehty rajoitustoimenpidettä koskevaa päätöstä. Saamani selvityksen perusteella Y kunnan viranhaltijat ovat havainneet sijaishuoltopaikan menettelyn, mutta eivät ole puuttuneet siihen. (...) Y kunnan olisi myös tullut valvontavelvollisuuksiensa puitteissa puuttua havaitsemaansa laittomaan lapsen liikkumisvapauden rajoittamiseen laitoksessa."

3.3 Lastensuojelulaitoksen säännöt ja kasvatukselliset keinot

Lapsen sijaishuollon toteuttamisen laatuun ja lapsen hyvään huolenpitoon kuuluvat keskeisesti myös lapsen valvonta ja iänmukainen rajaaminen. Lastensuojelulaitoksen kasvatukseen liittyvillä säännöillä ja rajojen asettamisella edistetään lapsen turvallisuutta, terveyttä ja kehitystä. Lastensuojelulaitoksen sääntöjen ja niiden käytännön toteuttamisen tarkoituksena on tukea ja edistää laadultaan hyvää lapsen hoitoa, kasvatusta ja kuntoutusta.

Lastensuojelulaitoksen säännöissä määritellään lastensuojelulaitoksen menettelytavat, mikä sijoitetuilta lapsilta on kiellettyä ja mitä lasten on mahdollista tehdä sekä mitä seuraamuksia lastensuojelulaitoksessa on sääntörikkomuksista käytössä. Eduskunnan oikeusasiamies on korostanut, että lastensuojelulaitoksen sääntöjen on oltava ymmärrettäviä, oikeudenmukaisia ja oikeassa suhteessa niiden tavoitteeseen nähden (mm. EOAK/6135/2019).

Lapsen kasvatukseen kuuluvilla säännöillä ja lapselle asetettavilla kasvatuksellisilla rajoilla ei saa mennä pidemmälle eivätkä ne saa kestää pidempään, kuin on välttämätöntä niiden hyväksyttävän tavoitteen toteuttamiseksi. Eduskunnan oikeusasiamies on pitänyt lähtökohtana, että lapsen sijaishuollon aikana lastensuojelulaitoksen tai muun lapsen sijaishuoltopaikan on ohjattava lasta keskustellen toimimaan yhteiskunnassa hyväksyttävien sääntöjen sallimissa rajoissa. Kategoriset kiellot ja käskyt eivät edistä luottamuksellisen suhteen syntymistä lapseen (EOAK/2832/2019). Eduskunnan oikeusasiamies on myös ratkaisuisaan todennut, että lastensuojelulaitoksen säännöillä – vaikka lastensuojelun asiakas eli lapsi tai hänen huoltajansa ne hyväksyisivätkin – ei voida mennä pidemmälle kuin lastensuojelulaki oikeuttaa (mm. EOAK/5683/2018, EOAK/4566/2018, EOAK/5682/2018 ja EOAK/5679/2018). Lastensuojelulaitoksen säännöt eivät koskaan oikeuta lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käyttöön. Lastensuojelulaitoksen säännöt on siis laadittava siten, että ne ovat sopusoinnussa lastensuojelulain säännösten kanssa.

Eduskunnan oikeusasiamies on korostanut, että sijaishuollossa olevilla lapsilla on oikeus tietää, minkälaisia sääntöjä ja käytäntöjä lastensuojelulaitoksella on ja mihin ne perustuvat. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan on ymmärrettävällä tavalla selvitettävä lapselle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa asiassa. Hyvänä sijaishuoltoon liittyvänä menettelynä eduskunnan oikeusasiamies on pitänyt sitä, että lapset otetaan riittävällä tavalla mukaan päättämään lastensuojelulaitoksen säännöistä ja käytännöistä (EOAK/5741/2018).

EOAK/5741/2018 (s.6 ja 7):

” (...) oli pyytänyt laitoksesta tietoja laitoksen sellaisista säännöistä, jotka koskivat nimenomaan häntä ja muita sijoitettuja lapsia. Kantelija kertoi, ettei hän ollut saanut pyytämiään tietoja. (...) Mielestäni perustetta laitoksen asettamalle kiellolle saada tieto näistä asiakirjoista ei siis ole ollut. Menettely on ollut virheellistä ja kantelijan etuja vaarantavaa.”

EOAK/3662/2019 (s.2):

”Nuorisokoti oli ensin keskustellut kantelijan sosiaalityöntekijän ja vanhemman kanssa siitä, ettei kannustusrahaa makseta. Nämä olivat hyväksyneet menettelyn. Kantelukirjoituksen ja lähettämäni selvityspyynnön jälkeen sosiaalitoimi oli ilmoittanut 19.7.2019 että kannustusraha tuli maksaa kantelijalle. Käsitykseni mukaan kannustusrahaa ei olisi suoritettu kantelijalle ilman hänen oikeusasiamiehelle tekemäänsä kantelua. Pidän laitoksen menettelyä virheellisenä. Totean, että sijaishuoltopaikka ei voi päättää, ettei se maksa sijoitetun lapsen työnteollaan ansaitsemia ahkeruusrahoja tai kannustusrahoja. Ansaittuja kannustusrahoja ei ole sallittua jättää maksamatta rangaistuksena esimerkiksi lapsen karkumatkasta.”

3.4 Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan menettely

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan määrä ja ammattitaito sekä henkilökunnan tapa kohdata lapsi vaikuttavat keskeisesti lapsen sijaishuollon laatuun. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaana olevalla lapsella on aina oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua, jolla tarkoitetaan myös niitä tapoja, joilla esimerkiksi lapseen sijaishuollossa suhtaudutaan eri tilanteissa (EOAK/2198/2019). Lisäksi perustuslain 21 §:ssä säädetään hyvästä hallinnosta, johon kuuluu jokaisen kansalaisen oikeuksista ja asianmukaisesta kohtelusta huolehtiminen. Hyvään hallintoon kuuluu muun muassa hallintolain (434/2003) 9 §:n mukainen asiallinen kielenkäyttö suullisessa ja kirjallisessa vuorovaikutuksessa.

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan on aina huomioitava oma asemansa julkisen vallan käyttäjänä, jolloin esimerkiksi lapsen kohteluun sekä sanavalintoihin ja kielenkäyttöön on kiinnitettävä erityistä huomiota. Viranomaisen toimeksiannosta toimivan, kuten nimenomaan yksityisen lastensuojelulaitoksen työntekijöiden, on aina käytäydyttävä asiallisesti ja käytettävä sellaista kieltä ja sellaisia ilmaisuja, jotka ovat hyvän tavan mukaisia ja lasta kunnioittavia. Eduskunnan oikeusasiamies on kuitenkin ratkaisuisaan todennut, ettei asiallisen

kielenkäytön vaatimus tokikaan estä huumorin käyttämistä. Huumoria käytettäessä on silti aina varmistuttava siitä, että toinen osapuoli on ymmärtänyt tilanteen oikein, eikä koe huumorilla sa-
nottuja asioita loukkaavina (mm. EOAK/5683/2018). Mikäli sijoitettu lapsi joutuu elämään sel-
laisessa yhteisössä, jossa häntä vähätellään, halveksitaan ja nöyrytetään, on se lapselle va-
hingollista ja vaikuttaa negatiivisesti hänen suhtautumiseensa häntä kasvattaviin aikuisiin.
Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuissaan korostanut, että rasistista tai muuta lasta alen-
tavaa kielenkäyttöä tai käyttäytymistä ei voida missään olosuhteissa pitää hyväksyttävänä
(EOAK/2833/2019 ja EOAK/6557/2019).

EOAK/2833/2019 (s.6):

*"Kantelija kertoi, että eräs - - - työntekijä oli käyttäytynyt häntä kohtaan epäasiallisesti käyttäen rasistisia ilmauksia. Y kunta kuuli kyseistä työntekijää sekä Nuorisokodin johta-
jaa. Työntekijä on jyrkästi kiistänyt käyttäneensä rasistisia ilmauksia tai käyttäytyneensä
sijoitettuja lapsia kohtaan nöyryyttävällä tavalla. (...) Y kunnan selvityksen mukaan laitok-
sen johtaja on asiaa käsitellessään muistuttanut työntekijää hänen asemastaan julkisen
vallan käyttäjänä ja kehottanut työntekijää kiinnittämään jatkossa erityistä huomiota sa-
navalintoihin ja kielenkäyttöön väärinkäsitysten välttämiseksi. (...) Korostan tässä yhtey-
dessä, että rasistista tai muuta lasta alentavaa kielenkäyttöä tai käyttäytymistä ei voida
missään olosuhteissa pitää hyväksyttävänä."*

EOAK/4566/2018 (s.7):

*"Kantelija on kertonut, että häntä oli uhkailtu yhteydenpidon rajoittamisella ja muilla rajoi-
tustoimenpiteillä. Kantelijan mukaan sijaishuoltopaikka X:n ohjaajien käytös on ollut epä-
asiallista. Sijaishuoltopaikka X:n selvityksessä on kiistetty kantelukirjoituksessa esitetyt
väitteet. Minun ei ole kirjallisessa kantelumenettelyssä mahdollista selvittää asiaa enem-
mälti tavalla, jonka perusteella voisin ottaa asiaan yksilöidysti kantaa suuntaan tai toi-
seen."*

EOAK/5682/2018 (s.13 ja 14):

*"Kantelija kertoi, että häntä on uhattu perusteettomasti rajoitustoimenpiteillä. Kantelija on
kertonut myös, että laitoksen työntekijät ovat muutoinkin käyttäytyneet epäasiallisesti. Si-
jaishuoltopaikka X on kiistänyt tämän epäasiallisen menettelyn selvityksessään. Ristirii-
taisten näkemysten vuoksi tyydyn toteamaan yleisellä tasolla seuraavan."*

EOAK/5685/2018 (s.8):

*"Kantelija on arvostellut sijaishuoltopaikka X:n työntekijöitä heidän huonosta käyttäytymi-
sestään ja rajoitustoimenpiteillä uhkaamisesta. Sijaishuoltopaikka X:n antamassa selvi-
tyksessä on kiistetty tämä arvostelu. Tämän takia totean vain yleisesti seuraavaa."*

EOAK/5679/2018 (s.8):

”Kantelija on kertonut, että jotkut työntekijät sijaishuoltopaikka X:ssä käyttävät epäasiallista ja rumaa kieltä. Kantelija on kertonut sosiaalityöntekijöilleen myös ohjaajien kielenkäytöstä. Sijaishuoltopaikka X on kiistänyt omassa selvityksessään epäasiallisen kielenkäytön. Totean tämän takia vain yleisesti seuraavaa.”

Lastensuojelulaitoksessa sijaishuollossa olevaa lasta ei luonnollisestikaan saa hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimesta provosoida siten, että tilanne ajautuu tai eskaloituu esimerkiksi lastensuojelulain rajoitusten käyttöön (EOAK/6445/2019). Lasta ei voi myöskään perusteettomasti uhkailla lastensuojelulain rajoitusten käytöllä muun muassa siinä tarkoituksessa, että lapsi saataisiin tottelemaan lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan käskyjä (EOAK/4566/2018). Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että sijaishuoltopaikassa lapsi on aikuisiin nähden alisteisessa asemassa eikä välttämättä pysty luonnollisella tavalla ilmaisemaan itseään tai kertomaan omaa mielipidettään varsinkaan silloin, jos hän pelkää siitä mahdollisesti koituvia seuraamuksia (EOAK/2198/2019).

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuihissaan korostanut lastensuojelulaitoksen johdon velvollisuutta huolehtia lastensuojelulaitoksen henkilökunnan asianmukaisesta menettelystä. Sekä lastensuojelulaitoksen johdolla että myös kaikilla lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on velvollisuus huolehtia siitä, että lastensuojelulaitokseen sijoitettua lasta kohdellaan asianmukaisella tavalla ja että koko henkilökunnan sekä myös sijoitettujen lasten kielenkäyttö on kaikilta osin asiallista ja toisia kunnioittavaa (mm. EOAK/2833/2019, EOAK/5683/2018 ja EOAK/5679/2018). Lastensuojelulaitoksen johdolla on velvollisuus puuttua välittömästi lastensuojelulaitoksen henkilökunnan epäasialliseen ja lasta loukkaavaan kielenkäyttöön tai menettelyyn. Lapsen tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämiseen ja hyvään sosiaalihuollon laatuun kuuluu se, että jokaisessa sijaishuoltopaikassa valvotaan ja huolehditaan siitä, ettei sijoitettuihin lapsiin kohdistu epäasiallista tai loukkaavaa menettelyä.

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuihissaan tuonut myös esiin, että vaativassa lastensuojelutyössä teini-ikäisten lasten kanssa työskennellessä voi olla haasteellisia tilanteita, jossa aikuinen saattaa provosoida lapsen käytöksestä. Kuitenkaan lastensuojelutyössä ammattimaisesti toimiva aikuinen ei saa tällaisessakaan tilanteessa menettää malttiaan eikä hänen suhtautumisensa lapseen saa missään tilanteessa olla loukkaavaa tai alentavaa (mm. EOAK/5683/2018, EOAK/5679/2018 ja EOAK/6448/2019).

4 Sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen

Useammassa selvityksen kohteena olleessa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa käsiteltiin lasten oikeutta osallisuuteen ja velvoitetta lasten tiedollisten oikeuksien turvaamisesta. Ratkaisujen tarkastelussa ilmeni, ettei lapsen osallisuutta omassa asiassaan ollut aina asianmukaisesti turvattu eivätkä lasten tiedolliset oikeudet olleet aina toteutuneet lainmukaisesti.

Sijaishuollossa olevalla lapsella on oltava tieto hänelle kuuluvista oikeuksista ja siitä, millä tavoin hän näitä oikeuksiaan voi tosiasiallisesti käyttää. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja muut seikat, joilla on merkitystä häntä koskevassa asiassa (viranomaisen informointi- ja tietojenantovelvollisuus). Sosiaalihuollon asiakkaana olevalle lapselle nämä tiedot on annettava lapsen ymmärtämällä tavalla ottaen huomioon lapsen ikä ja muut lapsen erityisolosuhteet. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuisaan korostanut, että sosiaalihuollon henkilöstöllä on korostettu velvollisuus huolehtia ja edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeusturvan toteuttamista, kun sosiaalihuollon asiakkaana on lapsi (EOAK/1928/2019).

Myös lastensuojelulaissa on korostettu sijoitetun lapsen osallisuutta omassa asiassaan ja lapsen tiedollisia oikeuksia. Lastensuojelulain 5 §:n ja 53 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on huolehtia siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla muun muassa niitä toimia, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai joihin aiotaan ryhtyä. Tämän toteuttamiseksi lapselle on turvattava riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää muiden läsnä olematta, jolloin lapsi voi keskustella häntä itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista. On nimittäin tärkeää, että lapsi myös uskaltaa esittää omia mielipiteitään siinäkin tapauksessa, että ne ovat sijaishuollon järjestäjää tai sen toteuttajaa arvostelevia tai moittivia (EOAK/5683/2018 ja EOAK/1669/2019). Mikäli lapsi tuo esiin sijaishuoltoonsa liittyviä epäkohtia, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on selvitettävä ne välittömästi lapsen sijaishuoltopaikan kanssa (EOAK/4566/2018 ja EOAK/4425/2018).

Lapsen tiedollisten oikeuksien turvaamiseksi ja lapsen osallistamiseksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on kerrottava lapselle hänen oikeuksistaan ja miten ne toteutuvat. Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on selvitettävä lapselle, minkälaisia oikeuk-

sia ja velvollisuuksia viranomaisella on, miten lastensuojelulaitos voi lain mukaan toimia ja miten lapsi voi esittää omia näkemyksiään omassa asiassaan. Lasta on tarvittaessa ohjattava hakemaan riittävää oikeusapua esimerkiksi oikeusaputoimistosta (EOAK/1928/2019).

Lapsen tiedollisten oikeuksien turvaaminen kuuluu myös lapsen sijaishuoltoa järjestävälle taholle kuten lastensuojelulaitokselle. Tässä tarkoituksessa lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan on annettava lapselle tietoa lain mukaisista menettelytavoista ja käytännöistä, jotta lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä ja mielipiteensä kulloinkin esillä olevasta asiasta. Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan on keskusteltava lapsen kanssa hänelle kuuluvista oikeusturvakeinoista ja siitä, millä tavoin sijoitettu lapsi voi reagoida, mikäli hän kokee kohtelunsa olevan epäoikeudenmukaista tai lainvastaista.

EOAK/59/2019 (s.3):

”Saamastani selvityksestä tai siihen liitetystä otteesta kantelijan lastensuojeluasiakirjasta ei ilmene, millä tavoin kantelijalle on selvitetty hänen oikeutensa, mikä on ollut kantelijan esittämän mielipiteen sisältö, missä olosuhteissa se on annettu ja onko kantelija tosiasialla peruuttanut vaatimuksensa.”

EOAK/1928/2019 (s.1 ja 2):

”Asiassa on tapahtunut menettelyvirhe. Päätös olisi tullut antaa tiedoksi todisteellisesti eli saantitodistuksella tai luovuttamalla se kantelijalle henkilökohtaisesti laitoksessa ja laatimalla tällaisesta tiedoksiannosta kirjallinen todistus. (...) Huomioni on kiinnittynyt siihen, että päätökseen on liitetty virheellinen muutoksenhakuohjaus sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. (...) Pidän virhettä vakavana ja totean, että virheellisestä muutoksenhakuohjauksesta johtuen päätöstä ei ole annettu kantelijalle tiedoksi siten kuin hallintolaki edellyttää.”

EOAK/6226/2018 (s.7 ja 8):

”Minulle toimitetusta selvityksestä ilmenee, että sijaishuoltopaikka X:n käytäntö on ollut, että asiakirjoja säilytetään laitoksen hallussa toimistossa. (...) Totean, että lapsen asioista vastaavan sosiaaliryöntekijän ja lapsen sijaishuoltopaikan velvollisuutena on edistää lapselle kuuluvien tiedollisten oikeuksien toteutumista ja kertoa lapselle hänen käytettävissään olevista oikeussuojakeinoista. (...) Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus säilyttää (niin halutessaan) omat asiakirjansa, kuten esimerkiksi tavanomaiset laitoksessa laaditut rajoituspäätökset ja sosiaaliviranomaisten laatimat asiakassuunnitelmat itsellään.”

5 Lapsen sijaishuollon lainmukainen valvonta

Suurella osalla selvityksen kohteena olleista eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuista käsiteltiin lasten sijaishuollon valvonnassa havaittuja puutteita ja lainvastaisia menettelyjä. Lasten sijaishuollon valvonnassa ilmenneet puutteet olivat osin vakavia ja muun muassa kaikki eduskunnan oikeusasiamiehen antamat huomautukset koskivat nimenomaan lasten sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan sijaishuollon valvonnassa ilmenneitä laiminlyöntejä. Merkillepantavaa oli, ettei näihin puutteisiin viitattu niinkään lasten tekemissä kanteluissa vaan ne tulivat esiin eduskunnan oikeusasiamiehen omien havaintojen myötä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 25 artikla edellyttää muun muassa sijaishuollossa olevien lasten hoidon ja olosuhteiden valvontaa. Tämän artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemisekseen tai hänen ruumiillisen ja henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojelemaan lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kehen tahansa muun hoidossa.

Tarkemmin lapsen sijaishuollon valvonnasta ja valvonnassa esiin nousseisiin epäkohtiin tai laiminlyönteihin puuttumisesta säädetään lastensuojelulain 13 luvussa.

5.1 Lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan valvontavelvollisuus

Lastensuojelulain 79 §:n mukaan lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan – eli käytännössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän – erityisenä vastuuna ja tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu laadukkaasti lastensuojelulain edellyttämällä tavalla ja että lapsi saa sijaishuollon aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on varmistettava lasta sijoitettaessa etukäteisvalvontana sekä erityisesti sijoituksen aikana siitä, että lapselle valittu sijaishuoltopaikka vastaa lapsen etua ja että se vastaa niihin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, joiden perusteella hänet

on sijoitettu. Näiden yksilöllisten tarpeiden tulee ilmetä lapsen huostaanottopäätöksestä ja asiakassuunnitelmasta.

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuihissaan korostanut, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suorittaman lapsen sijaishuollon valvonnan on oltava jatkuvaa riippumatta siitä, onko lapsen sijaishuoltoapaikassa ilmennyt aihetta erityiseen huoleen (mm. EOAK/2376/2018, EOAK/5741/2018 ja EOAK/4440/2018). Näin ollen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava sijaishuoltoapaikassa annettavaa hoitoa ja huolenpitoa koko lapsen sijaishuollon ajan.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen mukaan lapsen sijaishuollon valvonnassa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämiseen, käytössä oleviin ja lapseen kohdistettuihin lastensuojelulain mukaisiin rajoituksiin sekä lastensuojelulaitoksen kasvatusmenetelmiin (mm. EOAK/185/2018, EOAK/2376/2018, EOAK/5741/2018 ja EOAK/5683/2018). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on varmistettava, että lasta kohdellaan sijaishuoltoapaikassa asianmukaisesti ja siten, kuin lainsäädäntö edellyttää (mm. EOAK/4566/2018).

Lastensuojelulaissa ei ole tarkempia säännöksiä tai määräyksiä siitä, miten lapsen sijaishuollon valvonnan tulisi käytännössä tapahtua. Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan valvonnan määrä ja valvonnassa käytettävä menettely riippuvat yksilökohtaisesti lapsesta, hänen iästään ja hänen elämäntilanteestaan sekä erityisistä tarpeistaan (EOAK/185/2018).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on lapsen sijaishuollon valvontaa suorittaessaan arvioitava ainakin lapsesta lastensuojelulaitoksessa laadittuja asiakasasiakirjoja. Lapsen sijaishuollon aikana laadittujen asiakirjojen arviointi ei voi rajoittua vain lastensuojelulaitoksen sosiaalityöntekijöille toimittamiin kuukausiraportteihin, jotka ovat usein sisällöltään suppeita, vaan muun muassa valvottaessa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä on tutustuttava myös lapselle tehtyihin päätöksiin, niitäkoskeviin kirjauksiin sekä lapsesta tehtyihin päivittäismerkintöihin (EOAK/5741/2018 ja EOAK/5685/2018). Lapsesta laadittuihin asiakirjoihin perehtymisen lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suorittaman valvonnan tulee sisältää lapsen henkilökohtaisia tapaamisia ja muuta lapseen pidettävää yhteydenpitoa sekä keskusteluja lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. On tärkeää ottaa huomioon, että lapsen sijaishuollon valvonta ei voi perustua yksinomaan lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa käytäviin neuvotteluihin (EOAK/4440/2018 ja EOAK/4425/2018).

Lapsen sijaishuollon asianmukainen valvonta edellyttää aina lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän säännöllisesti tekemiä henkilökohtaisia valvontakäyntejä lapsen sijaishuoltoapaikan sekä lapsen henkilökohtaista kuulemistä ja henkilökohtaisen suhteen luomista. Lastensuojelulain 29 §:n ja 53 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan

sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lasta asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti. Tapaamisten yhteydessä sijoitetulle lapselle on aina järjestettävä myös mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijäänsä muiden läsnä olematta. Tämän keskustelutilaisuuden on oltava sellainen, että lapsi voi tosiasiasa ilmaista oman mielipiteensä ja kertoa mieltänsä painavista asioista ilman pelkoa seuraamuksista. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että lapsen halukkuutta kahdenkeskiseen keskusteluun ei tule tiedustella sijaishuoltopaikan edustajan läsnä ollessa. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan hyvänä toimintatapana pitänyt esimerkiksi sitä, että lapsen kanssa keskusteltaisiin kahden kesken rutiinomaisesti joka kerta ennen palaveria, jolloin asiaa ei tarvitsisi lapselta erikseen tiedustella (EOAK/4425/2018).

Lapsen henkilökohtainen tapaaminen ja hänen kuulemisensa sekä muu keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuva havainnointi ovat aivan välttämätön osa lapsen sijaishuollon asianmukaista valvontaa. Lapsen tapaamisissa sosiaalityöntekijä saa tietoja esimerkiksi lapsen sijaishuoltopaikassa noudatettavista kasvatustapamenetelmistä ja sijaishuoltopaikassa käytetyistä lastensuojelulain mukaisista rajoituksista. Mikäli sosiaalityöntekijä ei tapaa lasta kahden kesken riittävän usein ja ole häneen yhteydessä henkilökohtaisesti muutoinkin, on mahdollista, että sosiaalityöntekijä ei saa riittävästi tietoa lapsen olosuhteista sijaishoitopaikassa.

EOAK/5683/2018 (s.3):

”Totean, että mikäli kantelijaa olisi tavattu siten, kuin lastensuojelulaki edellyttää, on mahdollista, että hän olisi voinut omalle sosiaalityöntekijälleen kertoa kokemistaan epäkohdista, sijaishuoltopaikka X:n rajoitustoimenpidekäytännöistä sekä laitoksen säännöistä ja muista menettelyistä. (...) Pidän laiminlyöntiä kantelijan oikeusturvaa vaarantavana.”

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on oltava aktiivinen ja oma-aloitteinen lapsen sijaishuollon valvontaan liittyvien tapaamisten ja muiden yhteydenottojen järjestämisessä. Näiden tapaamisten järjestämistä ei voida toteuttaa pelkästään siten, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä antaa lapselle omat yhteystietonsa. Tapaamisten toteutuminen ei myöskään voi jäädä yksinomaan lapsen omien yhteydenottojen varaan (mm.

EOAK/4566/2018, EOAK/5679/2018, EOAK/5685/2018 ja EOAK/4440/2018). Asianmukaisten tapaamisten toteutumisen varmistamiseksi eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että lasta koskeviin asiakirjoihin on merkittävä aina selvästi se, millä tavoin lapsen kanssa keskustelut on toteutettu ja mikä on ollut keskustelujen sisältö ja tarkoitus. Tällä on merkitystä erityisesti jälkikäteisvalvonnan kannalta (EOAK/5682/2018).

EOAK/185/2018 (s. 10):

”Kanteluun saadun selvityksen perusteella sosiaalitoimi on mielestäni epäonnistunut kantelijan sijaishuollon valvonnassa ja laiminlyönyt valvontavelvollisuuksiaan. Mielestäni valvontaa ei ole suoritettu rajoitustoimenpiteiden osalta sillä tavoin kuin lastensuojelulaissa säädetään.”

EOAK/2376/2018 (s.5 ja 6):

”Kantelijan esittämät huolenaiheet ovat olleet erittäin vakavia. (...) Ottaen huomioon kantelijan yhteydenoton sisältämät epäkohdat, lapsen tilanne olisi välttämättä edellyttänyt, että vastuussa oleva sosiaalityöntekijä ja sijaishuollosta vastuussa oleva Y kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala olisi itse välittömästi ryhtynyt selvittämään asiaa yhdessä lapsen ja sijaishuoltoapaikan kanssa. Mielestäni tämä olisi ollut välttämätöntä jo senkin takia, että sijaishuoltoapaikka X:ään on sijoitettu myös muita Y kunnan lapsia. (...) Y kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan minulle antamasta selvityksestä ilmenee, että kantelijan esittämien epäkohtien selvitystyö on jätetty käytännössä kokonaan sijaishuoltoapaikka X:n tehtäväksi. En pidä tällaista menettelyä lainmukaisena eikä hyväksyttävänä. (...) Saamani selvityksen ja tarkastushavaintojeni perusteella katson, että Y kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala on laiminlyönyt sille lastensuojelulaissa säädetyn velvollisuuden valvoa kodin ulkopuolelle sijoittamansa lapsen sijaishuollon järjestämistä.”

EOAK/5683/2018 (s.6):

”Mielestäni tässä tapauksessa myös rajoitustoimenpiteiden valvonta on ollut riittämätöntä. Pelkästään rajoituspäätöksen perusteluista ilmenevän johdosta olisi sosiaalityöntekijän tullut arvioida rajoituspäätöksen lainmukaisuutta. Mielestäni sosiaalityöntekijän olisi tullut pyytää lapsesta tehdyt eristämistä koskevat seurantamerkinnot. Kuten olen edellä todennut, seurantamerkinnot ei ollut siis tehty. Viimeistään tässä vaiheessa sosiaalityöntekijän olisi tullut arvioida yhdessä laitoksen kanssa, millä tavoin ja millä perusteilla rajoitustoimenpiteisiin sijaishuoltoapaikassa ryhdytään.”

EOAK/4566/2018 (s.3):

”Katson saamani selvityksen perusteella, että Y kaupungin sosiaalipalvelut ei ole huolehtinut sijaishuollon valvonnasta siten kuin laissa on nimenomaisesti edellytetty. (...) Tohtaan, että sosiaalityöntekijä ei voi asianmukaisesti valvoa lapsen kohtelua sijaishuoltoapaikassa, jos hänellä ei ole mahdollisuuksia henkilökohtaisiin tapaamisiin ja muuhun yhteydenpitoon lapsen kanssa.”

EOAK/5682/2018 (s.11):

”Minulle toimitetuista asiakirjoista ei ilmene, että kiinnipidosta olisi annettu laitoksen johtajalle laissa säädetty selvitys. Totean, että sosiaalityöntekijän olisi rajoitustoimenpiteitä valvoessaan tullut vaatia tällainen selvitys. Totean, että rajoitustoimenpiteiden valvonta on myös tältä osin laiminlyöty.”

EOAK/5682/2018 (s.13):

”Vastuussa oleva Y kunnan sosiaalitoimi ei ole kuitenkaan näitä sen tietoon saatettuja epäkohtia käytännössä ryhtynyt selvittämään. Kantelijaa koskevat rajoitustoimenpidepäätökset on toimitettu Y kunnan sosiaalitoimelle. Niistä ilmenee muun muassa edellä todettuja puutteita. Myös rajoitustoimenpiteisiin liittyvät kirjaukset ovat puutteellisesti laadittuja tai niitä ei ole tehty ollenkaan. Jos valvontaa olisi suoritettu asianmukaisesti, olisi nämä puutteet havaittu ja niihin olisi voitu välittömästi puuttua siten kuin lastensuojelulaissa on edellytetty. Saamani selvityksen perusteella katson, että kantelijan kohtelun ja rajoitustoimenpiteiden valvonta on osin laiminlyöty ja se on ollut riittämätöntä.”

EOAK/5679/2018 (s.4, 7 ja 8):

”Saamani selvityksen perusteella en voi päätyä muuhun lopputulokseen kuin siihen, että kantelijan tapaamisia ja kahdenkeskisiä keskusteluja osana sijaishuollon valvontaa ei ole järjestetty ja toteutettu siten, kuin lastensuojelulaki edellyttää. (...) Y kunnan sosiaalitoimen selvityksen mukaan rajoitustoimenpiteitä on valvottu siten, että sijaishuoltopaikka X:n on lähettänyt postitse lapselle tehdyt rajoituspäätökset. Sosiaalityöntekijöiden selvityksen mukaan Y kaupungin lastensuojelun viranomaisilla ei ole ollut tietoa nuoren koke-masta nöyryyttävästä kohtelusta ja toiminnasta ennen kantelua. Mielestäni rajoitustoimenpiteiden valvonta on ollut riittämätöntä. Mikäli kantelijan kanssa olisi keskusteltu kahden kesken, olisi sosiaalityöntekijällä ollut mahdollisesti tieto kantelijaan kohdistuneista rajoitustoimenpiteistä ja laitoksen käytännöistä.”

EOAK/5685/2018 (s.7):

”Katson saamani selvityksen perusteella, että Y kunnan sosiaalitoimi ei ole valvonut rajoitustoimenpiteiden käyttöä riittävästi. En pidä riittävänä sitä, että rajoitustoimenpiteitä arvioidaan pelkästään tehtyjen päätösten perusteella. Sosiaalityöntekijän pitää arvioida päätösten lainmukaisuutta myös tarkastelemalla päätökseen liittyviä kirjausmerkintöjä sekä lapsesta laadittuja laitoksen ylläpitämiä päivittäismerkintöjä.”

EOAK/4440/2018 (s.7, 8 ja 9):

”Sen sijaan sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että sosiaalityöntekijä on tyytynyt valvontaa suorittaessaan lähinnä vain keskustelemaan sijaishuoltopaikka X:n ja sen työntekijöiden kanssa sekä keskustellut myös kantelijan kanssa ja arvioinut näiden keskustelujen pohjalta rajoitustoimenpiteiden ja käytäntöjen lainmukaisuutta ja oikeellisuutta. (...) Kun kantelija on kantelussaan ylimmälle laillisuusvalvojalle kertonut useista vakavista epäkohdista kohtelussaan ja rajoitustoimenpiteiden käytössä, olisi Y kunnan sosiaalitoimen ja vastuussa olleen sosiaalityöntekijän tullut perusteellisesti selvittää sille esiintuodut puutteet sijaishuollon järjestämisessä. (...) Saamani selvityksen perusteella en ole voinut vakuuttua siitä, että kantelijan toistuviin ilmoituksiin epäkohdista, huonosta kohtelusta ja laitoksen lainvastaisista käytännöistä olisi suhtauduttu riittävän vakavasti ja lapsen edun mukaisesti selvitetty ja puututtu riittävällä tavalla puutteisiin hänen kohtelussaan.”

EOAK/4445/2018 (s.11 ja 12):

”Saamani selvityksen ja tarkastushavaintojen perusteella katson, että Y kunnan sosiaalitoimi on asiassa laiminlyönyt lainmukaiset velvollisuutensa lapsen sijaishuollon valvonnassa ja laadultaan hyvän sijaishuollon järjestämisessä. Totean, että Y kunnan sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee, että lapsen sosiaalityöntekijöillä ei ole ollut tietoa sijaishuoltopaikka X:n alistavista ja lainvastaisista käytännöistä. Tämä osoittaa mielestäni myöskin, ettei lapsen sijaishuollon valvontaa ole suoritettu asianmukaisella tavalla.”

EOAK/4425/2018 (s.4 ja 5):

”Saamieni selvitysten perusteella Y kunnan lastensuojelun suorittama rajoitustoimenpiteiden valvonta on siis tapahtunut pääsääntöisesti laitoksen työntekijöiden kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen ja laitoksen tekemien päätösten lukemisen kautta. Selvityksistä ei ilmene, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä olisi keskustellut rajoitustoimenpiteistä ja niiden syistä sekä toteuttamistavasta kantelijan itsensä kanssa. (...) Totean, että kaiken saamani selvityksen perusteella kantelijan sijaishuollon järjestämisen ja erityisesti häneen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden valvonnassa on ollut puutteita. Asiaa käsitellessäni kiinnitin huomiotani myös siihen, että Y kunnan lastensuojelun antamassa selvityksessä todetaan, että ’yleisesti ottaen viimeisten vuosien aikana sijaishuoltopaikkojen valvontaan ja lasten henkilökohtaiseen kuulemiseen on alettu kiinnittää enemmän huomiota’. Selvityksen sanamuodosta syntyy sellainen kuva, ettei Y kunnan lastensuojelu ole aikaisemmin juuri kiinnittänyt huomiota ostamiensa palvelujen laadun ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumisen valvontaan. (...) Korostan, että lastensuojelulaki on ollut voimassa vuodesta 2008 lähtien. Lastensuojelulakiin on sisältynyt koko sen voimassaoloajan säännökset sijoittajakunnan valvontavelvollisuudesta.”

Lapsen sijaishuollossa havaittuun lainvastaiseen menettelyyn puuttuminen:

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuihissaan korostanut, että lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan eli käytännössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin, jos lapsi kertoo kokeneensa sijaishuoltopaikassaan epäoikeudenmukaista, epäasiallista tai lainvastaista kohtelua. Lapsen kertomaan on aina suhtauduttava vakavasti. Lapsen esiin nostamia asioita on ryhdyttävä riittävästi selvittämään ottaen selvitystyössä huomioon lapsen etu, hänen mielipiteensä ja käsityksensä (mm. EOAK/2376/2018, EOAK/5683/2018 ja EOAK/1669/2019).

EOAK/1256/2019 (s.6):

”Kantelijan kohdalla sosiaalitoimella on ollut tieto kantelijan kohtelusta ja hänen liikkumisensa rajoittamisesta. Tästä huolimatta sosiaalitoimi ei ole ryhtynyt asiassa mihinkään toimenpiteisiin, jotta menettely olisi lainmukaista. Sosiaalitoimen selvityksestä lapsen kanssa keskustelusta saa sen kuvan, että sosiaalitoimi on hyväksynyt sijaishuoltopaikka X:ssä olevan lasten liikkumisen rajoittamista koskevat kasvatuskäytännöt.”

EOAK/1256/2019 (s.7):

”Tamponien käyttökiellolla laitos puuttuu lapsen yksityisyyteen ja hänen itsemääräämisoikeuteensa. (...) Katson, että sosiaalitoimen viranhaltijoiden olisi sijaishuollosta vastuussa olevana viranomaisena tullut edellyttää tällaisten käytäntöjen muuttamista. Sosiaalitoimi on laiminlyönyt asiassa sille laissa kuuluvat velvollisuutensa.”

EOAK/2833/2019 (s.3):

”Vaikka Y kunnan on edellä todetuin tavoin katsonut, ettei edellytyksiä yhteydenpidon rajoittamispäätökselle ole ollut, kantelijalta puhelimitse saadun tiedon mukaan yhteydenpidon rajoittamispäätöstä ei ole kuitenkaan purettu tai sen oikeusvaikutuksia lievennetty uudella päätöksellä. Totean tältä osin yleisellä tasolla, että kun viranomainen havaitsee, että sen toiminnassa on ollut virheitä, tulee sen pyrkiä kaikin mahdollisin tavoin korjaamaan menettelyään ja tarvittaessa purkamaan virheellisen päätöksensä. (...) Kantelijan tapauksessa päätökset on annettu asianosaisille tiedoksi virkakirjeenä sen sijaan, että ne olisi annettu asianosaisille todisteellisesti tiedoksi. Y kunnan on selvityksessään myöntänyt virheensä ja ilmoittanut tarkistavansa jatkossa toimintansa lainmukaisuuden.”

EOAK/1669/2019 (s.7) ja EOAK/1829/2019 (s.6):

”Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelija oli lähes välittömästi sijoituksen alettua ilmoittanut omalle sosiaalityöntekijälleen perhehoidossa edellä kuvatuista ja kantelukirjoituksessa tarkemmin kuvatuista epäkohdista. Selvityksestä ilmenee, että sosiaalityöntekijä

oli välittömästi kantelijan otettua häneen yhteyttä pyrkinyt selvittämään asiaa yhdessä kantelijan ja perhehoitajan kanssa. Kantelija oli kuitenkin lähes toistuvasti esittänyt huolenaiheitaan, jotka on myös vahvistettu kantelijaa hoitavien tahojen toimesta. Kantelijan terveydentila oli saamani selvityksen mukaan myös sijoituksen aikana huonontunut ja kantelija oli oirehtinut vakavasti. Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan perhehoitajat eivät olleet pystyneet vastaamaan myöskään kantelijan hoidon tarpeisiin. --- ei ole kiistänyt kantelijan esittämää arvostelua häneen kohdistuneesta alisteisesta ja nöyryyttävästä käytöksestä. --- on selvityksessään katsonut vielä, ettei kantelijaa alun perinkään olisi tullut sijoittaa kyseiseen perheeseen. Näkemykseni mukaan --- on saanut kantelijalta itseltään ja muilta tahoilta sellaisia viestejä ja ilmoituksia, jotka mielestäni olisivat edellyttäneet jo aikaisemmin perusteellista arviota sijaishuoltopaikan sopivuudesta ja arviota sijaishuoltopaikan muuttamiseksi. (...) Mielestäni tältä osin --- on toiminut virheellisesti.”

EOAK/5682/2018 (s.4, 8 ja 10):

”Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan ole tehnyt muuta kuin listannut kantelijan esiin tuomia epäkohta-aiheita. Sosiaalityöntekijän selvityksestä ei ilmene, oliko näistä kantelijan esittämistä epäkohdista tämän jälkeen keskusteltu laitoksen työntekijöiden kanssa. Sekään ei ilmene, mihin toimenpiteisiin sosiaalityöntekijä mahdollisesti ryhtyi keskusteltuaan kantelijan kanssa. (...) Y kunnan sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee, ettei esimerkiksi eristämispäätöksen perustelujen tai seurantamerkintöjen puutteisiin, tai itse asiassa siihen, ettei niitä ollut ollenkaan laadittu, ole kiinnitetty huomiota. Eristämispäätöksestä kuitenkin ilmenee, että päätös on lähetetty sosiaalityöntekijälle. (...) Kun kantelija on kantelussaan ylimmälle laillisuusvalvojalle tuonut esiin lukuisia ja vakavia epäkohtia kohtelussaan ja rajoitustoimenpiteiden käytössä, olisi Y kunnan sosiaalitoimen tullut perusteellisesti selvittää sille esiintuodut puutteet sijaishuollon järjestämisessä.”

EOAK/4445/2018 (s.10):

”Ottaen huomioon kantelukirjoituksen sisältämät epäkohdat, olisi kantelijan tilanne välttämättä edellyttänyt, että vastuussa oleva sosiaalityöntekijä ja sijaishuollosta vastuussa olevan Y kunnan sosiaalitoimi olisivat välittömästi ryhtyneet yhdessä lapsen, hänen huoltajansa ja sijaishuoltopaikan kanssa selvittämään toteutuuko sijaishuollossa lapsen hyvä ja lainmukainen kohtelu. Y kunnan sosiaalitoimen selvityksessä on kuitenkin ainoastaan todettu, että asia ei ole ollut esillä, joten sosiaalityöntekijällä ei ole ollut tähän liittyen tietoa ja viitattu sijaishuoltopaikka X:n antamaan selvitykseen. Myöskään sijaishuoltopaikka X:n selvityksen jälkeen ei kantelijan huolenaiheita ryhdytty selvittämään. Asiassa on siten laiminlyöty sen varmistaminen, onko sijaishuoltopaikassa kantelijalle annettava hoito ollut hänen etujensa mukaista ja onko sijaishuoltopaikka X:ssä mahdollisesti toimittu lainvastaisella tavalla.”

EOAK/286/2019 (s.6):

”Kantelija on minulle toimitettujen merkintöjen mukaan ilmoittanut 26.8.2018 sijoituskuntansa viranhaltijalle sijaishuoltopaikka X:n käytännöistä, jotka rajoittivat kantelijan ja myös muiden sijoitettujen lasten liikkumista ja oikeutta yhteydenpitoon. Kantelija kertoi lisäksi henkilöntarkastuksiin liittyvistä riisuttamiskäytännöistä ja sijoitettuihin lapsiin kohdistuneista joukkorangaistuksista. Sosiaalityöntekijä on 3.9.2018 asiakirjamerkintöjen mukaan luvannut kantelijalle, että asiaa ryhdytään selvittämään. Minulle toimitetusta selvityksestä ei kuitenkaan ilmene mitenkään, että kantelijan esiintuomia asioita olisi ryhdytty selvittämään, eikä se, että niihin olisi puututtu sijoittajakunnan taholta. (...) Pidän valvonnan puutteita ja laiminlyöntejä vakavina. Mielestäni sijoittajakunnan olisi tullut selvittää perusteellisesti kantelijan sille tekemän ilmoituksen johdosta sijaishuoltopaikka X:n kasvatuskäytäntöjä ja ryhtyä sijaishuollon järjestämisestä ja valvonnasta vastuussa olevana viranomaisena niihin toimenpiteisiin, joita lastensuojelulaissa sille on määrätty.”

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on ilmoitusvelvollisuus lapsen sijaishuoltopaikasta havaitsemistaan epäkohdista ja puutteista myös muille tahoille. Lastensuojelulain 79 §:n mukaan, jos lapsen sijaishuollosta vastuussa oleva kunta havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen on salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoitettava asiasta viipymättä sijoituskunnalle ja aluehallintovirastolle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille kunnille. Eduskunnan oikeusasiamies on arvioinut tämän ilmoitusvelvollisuuden toteutumista ratkaisussaan ja korostanut, että sijoitettuinä olevien lasten hoidon asianmukaisen järjestämisen kannalta on olennaisen tärkeää, että kaikki lapsen sijaishuollon valvonnasta vastaavat tahot saavat tiedon lapsen hoitoon ja huolenpitoon vaikuttavista sijaishuoltopaikan puutteista tai epäkohdista (EOAK/286/2019).

EOAK/1256/2019 (s.7):

”Totean vielä, että sosiaalityöntekijällä on lastensuojelulain 79 §:n mukaan, jos lapsen sijoittanut kunta havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoituskunnalle ja aluehallintovirastolle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille kunnille. Minulle annetusta selvityksestä ei ilmene, että tällaisia ilmoituksia olisi tehty.”

EOAK/286/2019 (s.6):

”Lastensuojelulain 79 §:n 3 momentissa sijoittajakunnalle puolestaan on asetettu erityinen ilmoitusvelvollisuus havaitsemistaan puutteista sijaishuoltopaikassa tai sen järjestämissä hoidossa ja huolenpidossa. Puutteista tulee ilmoittaa viipymättä sijoituskunnalle ja aluehallintovirastolle sekä tiedossa oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille kunnille. Tällaista ilmoitusta ei ainakaan saamani selvityksen mukaan kantelijan sijoittajakunta ole tehnyt.”

5.2 Lapsen sijaishuollon aikainen dokumentointi

Lapsen sijaishuollon lainmukaiseen valvontaan liittyy kiinteästi lapsen sijaishuollon aikainen dokumentointi. Lapsesta laadittujen asiakasmerkintöjen yhtenä tehtävänä on mahdollistaa lapsen sijaishuoltopaikan ja viranomaisten toiminnan asianmukaisuuden jälkikäteisarviointi. Lasta koskevien asiakasasiakirjojen huolellinen laatiminen sekä riittävät ja asianmukaiset asiakirjamerkinnät palvelevat osaltaan myös lapsen ja muiden asianosaisten oikeusturvan toteuttamista.

Lastensuojelulain 33 §:n mukaan lastensuojeluasiassa on merkittävä sen vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Lisäksi lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta säädetään täydentävästi lastensuojelulain 74 §:ssä. Lastensuojelulain rajoituksia koskevat kirjaukset on lähetettävä tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen sijaishuollon lainmukaiseen valvontaan liittyy kiinteästi lapsen sijaishuollon aikainen dokumentointi. Lapsesta laadittujen asiakasmerkintöjen yhtenä tehtävänä on mahdollistaa lapsen sijaishuoltopaikan ja viranomaisten toiminnan asianmukaisuuden jälkikäteisarviointi. Lasta koskevien asiakasasiakirjojen huolellinen laatiminen sekä riittävät ja asianmukaiset asiakirjamerkinnät palvelevat osaltaan myös lapsen ja muiden asianosaisten oikeusturvan toteuttamista.

Lastensuojelulain 33 §:n mukaan lastensuojeluasiassa on merkittävä sen vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Lisäksi lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta säädetään täydentävästi lastensuojelulain 74 §:ssä. Lastensuojelulain rajoituksia koskevat kirjaukset on lähetettävä tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

EOAK/5741/2018 (s.3):

”Asiakirjoista ei ilmene, miten asiaa selvitettiin kantelijan kanssa. Korostan, että lasta koskevaan päätöksentekoon ja muuhun ratkaisuun oleellisesti vaikuttavat seikat tulee yksityiskohtaisesti kirjata lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Asioiden tarkalla kirjaamisella voidaan varmistaa se, ettei asianosaisten ja laitoksen välillä synny väärinkäsityksiä.”

EOAK/1256/2019 (s.8):

”Lapsen kuljettamisesta tulee laatia riittävät asiakirjamerkinnot siten kuin lastensuojelulaissa ja sosiaalihuollon asiakirjalaisissa säädetään. Kantelijan kuljetuksesta ei ole laadittu merkintöjä sosiaalityön kantelijaa koskeviin asiakirjoihin. (...) Pidän laiminlyöntiä vakavana.”

EOAK/5683/2018 (s.8):

”Kantelija on kertonut kantelukirjoituksessaan, että hänelle on tehty henkilöntarkastuksia säännönmukaisesti. Sosiaalityöntekijöiden selvityksen mukaan ohjaajan mukaan reppuja ei aina tarkisteta, vaikka ne talteen otettaisiin esimerkiksi Y kunnassa käynnin jälkeen. Jos reput tarkistetaan, tehdään siitä yksilökohtainen päätös.” (...) Minulle

ei ole myöskään toimitettu henkilöntarkastusta koskevia kirjauksia. Saamastani selvityksestä on siis pääteltävissä, että henkilöntarkastuksista ei ole tehty lastensuojelulaissa edellytetyjä merkintöjä ja kirjauksia. Saamastani selvityksestä on siis vahvasti pääteltävissä, että sijaishuoltopaikka X:ssä on toimittu henkilöntarkastusten osalta lainvastaisella tavalla.”

EOAK/5683/2018 (s.10):

”Havaitsin myös, ettei kaikkiin päätöksiin ollut merkitty kantelijan mielipiteen (vastustuksen) perustetta eikä sen sisältöä. Päätöksistä puuttuivat myös tiedot (mainitusta kohdasta) päätöspäivästä, päätöksentekijän allekirjoituksesta sekä päätöksen tiedoksi antajasta.”

EOAK/5685/2018 (s.5):

”Eristämiseen liittyvissä päätöksissä ei ole asianmukaisia kirjausmerkintöjä eristämisen seuraamisesta. Tältä osin sijaishuoltopaikka X on laiminlyönyt lastensuojelulain 74 §:ssä ilmenevän velvollisuutensa kirjata asianmukaisesti rajoitustoimenpiteet ja niiden seurannan. Mielestäni sosiaalityöntekijän olisi tullut kiinnittää huomiota näihin puutteisiin.”

EOAK/4425/2018 (s.6):

”Havaitsin selvityksestä sekä Y kunnan lastensuojelun minulle toimittamista asiakirjoista, että kantelijaa koskevien asiakirjojen ylläpidossa on ollut vakavia puutteita. Selvityksen mukaan kantelijan asiakirjoista ei esimerkiksi ilmene, miten kantelijan lähettämiin sähköpostiviesteihin on reagoitu tai miten niitä on käsitelty.”

EOAK/5683/2018 (s.5):

”Eristämismerkinnät puuttuvat siis käytännössä kokonaan. Asiassa on laiminlyöty tältä osin lastensuojelulain 74 §:ssä säädetty velvollisuus kirjata rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi käytetyt rajoitustoimenpiteet.”

EOAK/5679/2018 (s.7):

”Saamastani selvityksestä on siis pääteltävissä, että henkilöntarkastuksia on todennäköisesti laitoksessa suoritettu. Asianmukaisia kirjausmerkintöjä ei näistä rajoitustoimenpiteistä kuitenkaan ole tehty.”

5.3 Sosiaalityöntekijöiden resurssointi ja koulutustarve

Lapsen sijaishuoltoa voidaan valvoa lainmukaisesti ainoastaan silloin, jos lapsen sijaishuollon valvonnasta vastaavilla viranhaltijoilla on tosiasialliset mahdollisuudet selviytyä tästä tehtävästään. Tähän vaikuttavat lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden vastuulla olevien lasten määrä sekä se, miten sosiaalityöntekijöiden täydennyskoulutuksesta on huolehdittu.

EOAK/185/2018 (s. 8):

”Kantelijan omalla sosiaalityöntekijällä on siis ollut tieto kaikista kanteliijaan kohdistetuista toimenpiteistä, joita ovat esimerkiksi hänen oman huoneensa tyhjentäminen hänen tavaroistaan, kantelijan pidemmät oleskelut ns. rauhoittumishuoneessa, kantelijalle asetetut puhelinta koskevat rajoitukset ja kantelijan omaisuuden haltuunotot. Selvityksen mukaan sosiaalitoimi on kuitenkin todennut, että ’sellaisia vakavia laiminlyöntejä ja epäkohtia sijoitukseen liittyen, jotka edellyttäisivät puuttumista tai valvontakäyntejä sijaishuoltopaikka X:ään, ei ole lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tietoon tullut’. (...) Pidän erikoisena sitä, että sosiaalitoimi ei ole havainnut epäkohtia kanteliijaan kohdistetuissa toimissa ja hänen kohtelussaan. Sosiaalitoimi ei ole myöskään havainnut sitä, että sijaishuoltopaikka X:ssä jotkut käytännöt sisältävät useita lapsen perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä ja niitä rajoittavia elementtejä.”

EOAK/5741/2018 (s.7):

”Y kunnan hyvinvointipalvelujen antaman selvityksen mukaan kantelijan sijaishuoltopaikan valvonta on hoidettu ’asianmukaisesti’. (...) Selvityksessä on vielä todettu, että kantelija ’Ei ole kertonut ennen kantelua sosiaalityöntekijälle tai sosiaaliohjaajalle seikkoja, joiden johdosta kantelijan sosiaalityöntekijän olisi tullut puuttua sijaishuoltopaikka X:n toimintaan yleensä, tai että esille olisi noussut syy tavata kantelijaa’. Saamani selvityksen ja kantelijasta tehtyjen asiakirjojen perusteella en voi kuitenkaan olla samaa mieltä selvityksessä esitetyn kanssa. Rajoituspäätöksen teossa ja niiden kirjaamisessa on ollut useita puutteita. Näyttää myös siltä, että rajoituspäätöksiä ei ole tehty sillä tavoin kuin lainsäädäntö edellyttää. Y kunnan sosiaalitoimella on ollut lisäksi käytössään laitoksessa laaditut kantelijaa koskevat päivittäismerkinnät, jotka pyysin Y kunnan sosiaalitoimea toimittamaan minulle selvityksensä ohessa. Pelkästään arvioimalla näitä päivittäismerkintöjä sekä vertaamalla niitä lapsesta tehtyihin rajoituspäätöksiin olisi sosiaalityöntekijän tullut havaita, että laitoksen menettelyt eivät kaikilta osin ole vastanneet sitä, mitä lastensuojelulaissa on säädetty.”

Lastensuojelulain 11 §:n mukaan kunnan velvollisuus on huolehtia, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Säännöksen mukaan lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. Kunnassa lastensuojelun toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen lastensuojelun viranhaltijan velvollisuuksista säädetään ennen kaikkea lastensuojelulaissa.

Eduskunnan oikeusasiamies korosti useammassa selvityksen kohteena olleessa ratkaisussaan yleisesti sitä, että sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että sen alaiset viranhaltijat selviytyvät kaikista lakisääteisistä lapsen sijaishuollon aikaisista tehtävistään. Tarvittaessa lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen on ryhdyttävä toimenpiteisiin riittävän resursoinnin turvaamiseksi (mm. EOAK/4566/2018 ja EOAK/5679/2018).

EOAK/2376/2018 (s.6):

”Sosiaalityöntekijöiden antamien selvitysten mukaan heille työnantajan osoittama asiakas- ja työmäärä on käytettävissä olevaan työaikaan nähden liian suuri, eikä sosiaalityöntekijöiden mielestä lasten riittävää tapaamista ja sijoitusten valvontaa ole ollut mahdollista toteuttaa lain edellyttämällä tavalla.”

Mikäli lapselle ei ole esimerkiksi määrätty omaa sosiaalityöntekijää tai sosiaalityöntekijä ei pysty selviytymään tehtävistään hänelle määrättyjen työtehtävien johdosta, saattaa se oleellisesti vaikuttaa sijaishuollon järjestämiseen ja siihen, miten lapsen laissa säädetyt oikeudet voidaan turvata. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli sijaishuollossa olevan lapsen

arjessa on nimittäin merkittävä. Tämän takia kunnan on varmistettava, että kaikilla sijoitetuilla lapsilla on oikeus omaan sosiaalityöntekijäänsä ja hänen tukeensa (EOAK/6166/2019).

Useammasta eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuista jäi myös käsitys, ettei kaikilla lapsen asioista vastaavilla sosiaalityöntekijöillä ole välttämättä ollut ainakaan täysin riittäviä tietoja lastensuojelulain mukaisista rajoituksista ja niiden käytön edellytyksistä. Eduskunnan oikeusasiamies on jopa 3.7.2019 antamassaan ratkaisussa (EOAK/5683/2018) pitänyt tarpeellisenä, että sosiaalihuollosta vastaava toimielin huolehtii henkilökuntansa tarpeenmukaisesta täydennyskoulutuksesta.

EOAK/5683/2018 (s.12):

*”Asiaa tutkiessani minulle jäi myös käsitys, ettei kaikilla sosiaalityöntekijöillä välttämättä ole ainakaan täysin riittäviä tietoja rajoitustoimenpiteistä, niiden edellytyksistä ja niiden käytöstä. Tämän takia pidän myös tarpeellisena, että Y kunnan sosiaali- ja terveystalve-
lut huolehtii henkilökuntansa tarpeenmukaisesta täydennyskoulutuksesta.”*

5.4 Eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeus

Lasten kantelujen kautta tehtävään lasten sijaishuollon jälkikäteiseen valvontaan liittyy kiinteästi eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeus. Lapsen sijaishuollon valvontaa on mahdollista tehdä ilman asianmukaisia tietoja. Eduskunnan oikeusasiamies piti useammassa ratkaisussaan aiheellisena korostaa tätä eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeutta (mm. EOAK/5683/2018, EOAK/5682/2018 ja EOAK/4445/2018).

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 7 §:n mukaan oikeusasiamiehen oikeudesta saada laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot säädetään perustuslain 111 §:n 1 momentissa. Tämän säännöksen mukaan eduskunnan oikeusasiamiehellä on oikeus kantelun tutkimiseksi saada salassa pidettäviä tietoja muun muassa kunnan viranomaisilta ja muilta valvottavilta. Tämä tarkoittaa, että viranomaisen tai muun valvottavan on lausuntoa ja selvitystä laatiessaan ja sitä antaessaan asianmukaisesti ja totuudenmukaisesti annettava kaikki asiaan vaikuttavat tiedot ja selvitettävä kantelukirjoitus huomioon ottaen, mihin sen menettely on kulloinkin perustunut. Eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavat selvitykset ovat oikeudellisesti merkityksellisiä kirjallisia todistuksia, koska ne muodostavat (pää)osan siitä näytöstä, jonka perusteella kantelun kohteen toimintaa arvioidaan ylimmän laillisuusvalvojan kirjallisessa kantelumenettelyssä.

Perustuslain 111 §:n mukaisen eduskunnan oikeusasiamiehen tietojensaantioikeuden on vaikiintuneesti katsottu tarkoittavan sitä, että oikeusasiamiehen pyytämien selvitysten antaminen on virkatehtävä, jota koskevat yleiset virkavelvollisuudet. Tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen kuuluu, että annettavat selvitykset ovat paikkansa pitäviä. Tästä poikkeuksena on rikosioikeudelliselta kannalta oikeus olla todistamatta itseään vastaan. Kyse on siten oikeudesta olla vaiti, jos on mahdollista, että tietojen antaja joutuisi tietojen antamisesta syytteen vaaraan.

Eduskunnan oikeusasiamiehen pyytämän selvityksen antamatta jättäminen tai sen antaminen tietoisesti puutteellisena tai totuudenvastaisena on vastoin perustuslaissa ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa asetettua velvoitetta antaa ylimmälle laillisuusvalvojalle tämän tarvitsemat tiedot.

EOAK/185/2018 (s.2 ja 3):

”Huomioni kiinnittyi siihen, miten edellä selostettu sosiaalitoimelta pyydetty lausunto ja selvitys oli laadittu. Sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee, että se on laadittu yhteistyössä sijaishuoltoipaikka X:n kanssa’. (...) Koska kunnalla on lakiin perustuva velvollisuus valvoa sijaishuoltoipaikkaa sinne sijoittamansa lapsen osalta, ei kunta olisi mielestäni voinut laatia siltä pyydettyä ja ylimmälle laillisuusvalvojalle toimittamaansa selvitystä ja lausuntoa ’yhteistyössä sijaishuoltoipaikka X:n kanssa’, vaan sen olisi tullut laatia lausuntonsa itsenäisesti liittäen lausuntoonsa sijaishuoltoipaikka X:n selvitys siten, kuin lausuntopyynnössä on edellytetty. Kunnan sosiaalitoimen menettely saattaa olla omiaan herättämään epäluottamusta ja kysymyksiä sen suorittaman valvonnan puolueettomuudesta, erityisesti kantelun tehneen lapsen näkökulmasta.”

EOAK/5682/2018 (s.9):

”Kuten olen edellä todennut, en ole voinut arvioida asiaa enemmälti, koska Y kunnan sosiaalitoimi tai sijaishuoltoipaikka X ei yksityiskohtaisesti ole ottanut kantaa kantelijan näihin väitteisiin. Koska kantelijan sijaishuoltoipaikkaa on muutettu, ei minulla ole mahdollisuutta saada asiaan enää muuta selvitystä. Tämän takia pidän tässä yhteydessä aiheellisenä korostaa oikeusasiamiehen tietojensaantioikeutta ja sen merkitystä kantelujen tutkimisessa.”

EOAK/5682/2018 (s.13):

”En voi myöskään pitää hyväksyttävänä sitä, että kaupunki ei minulle antamassaan selvityksessä ottanut kantaa kantelijan esittämiin epäkohtiin. Pidän laiminlyöntiä tältäkin osin vakavana.”

EOAK/4425/2018 (s.2):

”Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei antamassaan selvityksessä ole vastannut lainkaan siihen, miten hän on toiminut kantelijan kertoessa hänelle epäkohdista sijoituspaikassaan. Sosiaalityöntekijä ei myöskään ole vastannut yleistä kommenttia tarkemmin siihen, miten hän on pitänyt yhteyttä kantelijaan sijoitusten aikana ja onko kantelija tosiasiassa saanut yhteyden sosiaalityöntekijään aina sitä tarvitessaan. Sen sijaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kertoo selvityksessä omista tunteistaan, joita kantelu on hänessä herättänyt.”

6 Lapsen/nuoren jälkihuollon järjestäminen ja itsenäistymis-varojen kerryttäminen

Selvityksen kohteena olleista lasten kanteluista selkeästi suurin osa koski lasten sijaishuollon järjestämistä. Ne lasten kantelut, jotka eivät koskeneet suoraan lapsen sijaishuollon järjestämistä, koskivat lapsen sijaishuoltoon liittyvää lapselle järjestettävää jälkihuoltoa ja itsenäistymisvarojen kerryttämistä.

Lastensuojelulain 75 §:n mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuoltoa on järjestettävä siihen asti, kunnes nuori täyttää 25 vuotta. Kunnan lastensuojelulaissa säädetty jälkihuollon järjestämisvelvollisuus on luonteeltaan ehdoton, niin sanottu subjektiivinen oikeus saajalleen.

Lastensuojelun jälkihuollon olennaisena sisältönä on tukea jälkihuollossa olevaa nuorta asumisessa, riittävien terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä sekä hakeutumisessa itsenäiseen elämään tukemalla muun muassa jälkihuollossa olevan nuoren yksilöllistä selviytymistä, hänen opintojaan tai tarvitsemaansa koulutusta. Lastensuojelulain 76 §:n mukaan kunnan on järjestettävä jälkihuoltoa nuoren tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen. Tämän takia nuoren yksilölliset tarpeet sisältävällä jälkihuoltosuunnitelmalla on erityinen merkitys jälkihuollon järjestämisessä.

Lapsen ja nuoren jälkihuollon järjestämiseen liittyy kiinteästi myös lapselle tai nuorelle kerrytettävät itsenäistymisvarat. Lastensuojelulain 77 §:n mukaan lapsen sijaishuollosta vastaavan kunnan on samalla, kun se perii lapselle tarkoitettuja elatusmaksuja tai etuuksia lastensuojelun asiakasmaksuiksi, varattava niistä vähintään 40 % lapsen itsenäistymisvarojen kertymiseen. Lapsella tai nuorella on oikeus saada laskelma siitä, miten itsenäistymisvarat ovat kertyneet, ja myös siitä, miten niitä on hänelle maksettu.

EOAK /695/2018 (s.12 ja 13):

”Katson edellä olevan perusteella, että A:n kaupungin sosiaali- ja terveystoimi on laiminlyönyt itsenäisyysvarojen asianmukaisen kerryttämisen kantelijalle elatustukilain voimaantulon jälkeen. (...) A:n kaupungin sosiaali- ja terveystoimi on käsitykseni mukaan menettänyt kantelijan itsenäistymisvaroja koskevassa asiassa lainvastaisesti ja moitittavasti. Menettelyllään se on aiheuttanut kantelijalle todennäköisesti taloudellisen menetyksen, jonka suuruutta ei kuitenkaan ole mahdollista jälkikäteen arvioida.”

III Johtopäätöksiä ja yleisiä havaintoja

7 Lopuksi

Lapsen suojeleminen on julkiselle vallalle annettu julkinen hallintotehtävä, ja lapsen oikeus hyvään sekä turvalliseen lapsuuteen on vahvasti lainsäädännöllä turvattu. Mikäli lapsen hyvää kasvua ja kehitystä tukeva lapsuus voidaan turvata ainoastaan lastensuojelun sijaishuollon keinoin, lapsella on ehdoton oikeus siihen, että se järjestetään lapsen edun mukaisesti loukkaamatta hänen oikeuksiaan. Lastensuojelun toteuttamisessa - sen lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuva luonne huomioon ottaen - lainmukaisen menettelyn tärkeys korostuu ja lapsen oikeuksista on lastensuojelussa huolehdittava tarkoin.

Kokonaisuutena eduskunnan oikeusasiamiehen antamat ratkaisut lasten tekemiin kanteluihin muodostavat omalta osaltaan tärkeän tietolähteen lapsen oikeuksien toteutumisesta lastensuojelussa. Huomionarvioista niiden pohjalta oli ensinnäkin havaita, että lasten lastensuojelusta tekemien kantelujen määrät ovat merkittävästi kasvaneet viimeisen kahden vuoden (2019 ja 2020) aikana ja että kantelujen kohteet olivat samat. Kaikki lasten tekemät kantelut koskivat joko osittain tai kokonaan lapselle järjestettävää sijaishuoltoa tai siihen liittyvää jälkihuoltoa. Osaltaan tähän lasten tekemien kantelujen määrän kasvamiseen ja selvään jakaantumiseen voidaan nähdä vaikuttaneen muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen lasten sijaishuoltopaikkoihin tekemien tarkastuskäyntien lisääntyminen. Tarkastuskäynnit ja niiden aikana lasten kanssa käydyt keskustelut ovat mahdollistaneet muuten asianmukaisesti turvaamatta jääneen lasten omia oikeuksia koskevan tietoisuuden sekä ymmärryksen kasvamisen ja siten lasten tekemien kantelujen määrän kasvun.

Lasten tekemiin kanteluihin annetuissa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa toistui selvästi neljä (4) eri teemaa: lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestäminen ja sijaishuollon laatu, sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen, lapsen sijaishuollon lainmukainen valvonta sekä lapsen jälkihuollon järjestäminen ja itsenäistymisvarojen kerryttäminen. Sinänsä tämä selvityksen pohjalta tehty havainto ei ole uusi, vaan nämä teemat ovat keskeisiltä osin samoja lapsen lastensuojelun järjestämisen epäkohtia ja puutteita, joita eduskunnan oikeusasiamies toteaa ratkaisuissaan havainneensa myös lastensuojelulaitoksiin tekemillään tarkastuskäynneillä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lasten sijaishuoltopaikkoihin tekemien tarkastuskäyntien ja lasten omien kantelujen määrän lisääntymisestä huolimatta sijaishuollossa olevaan lapseen kohdistuneet oikeudenloukkaukset saattavat jäädä herkästi piiloon. Jo pelkästään tämän selvityksen valmistelussa oli havaittavissa, että eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti lasten kanteluja

selvittäessään huomiota moneen sellaiseen asiaan, mihin lapsi ei kantelukirjoituksessaan ollut välttämättä vedonnut. Tyypillisiä tällaisia asioita olivat muun muassa lastensuojelulain rajoituksia koskevan päätöksenteon muotovirheet. Tästä syystä lastensuojelulain korostama lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli lapsen sijaishuollon valvonnassa onkin hyvin keskeinen. Selvityksen pohjalta tehtynä huolestuttavana havaintona voidaan kuitenkin pitää sitä, että lapsen sijaishuollon valvonnassa on edelleen merkittäviä puutteita eikä valvonnan lainmukaisessa toteuttamisessa ole aina asianmukaisesti onnistuttu. Selvityksen kohteena olevan ajanjakson aikana lapsen sijaishuollosta vastuussa oleville kunnille annettiin kaikkiaan 11 tapauksessa huomautus sijaishuollon valvonnassa tapahtuneista laiminlyönneistä. Kuten oikeusasiamies on korostanut myös toimintakertomuksissaan, lastensuojelun yksi merkittävä haaste on lasten sijaishuollon valvonnan toimivuudessa ja sen lainmukaisuudessa.

Lasten tekemiin kanteluihin annetuista eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuksista oli tehtävissä lisäksi muutamia yleisen tason havaintoja, jotka koskevat lähinnä ratkaisujen rakennetta ja kirjoitustapaa. Eduskunnan oikeusasiamiehen lapsen tekemiin kanteluihin antamien ratkaisujen rakenne vaihteli muun muassa sen osalta, miten niissä ilmaistiin eduskunnan oikeusasiamiehen toimenpiteet. Jossain ratkaisuissa toimenpiteet olivat yhteenvetona ratkaisun lopussa ja jossain ratkaisuissa ne ilmaistiin ainakin osittain ratkaisun tekstin sisällä. Tämä eroavaisuus ratkaisujen välillä koski ennen kaikkea niitä asioita ja menettelyjä, joihin eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti lapsen sijaishuoltopaikan tai lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan huomiota. Joissakin ratkaisuissa oli lisäksi huomioitu lapset erityisenä kohderyhmänä niin, että teksti oli suunnattu ikätasoisesti kantelijalle.

Selvityksessä tarkastelluissa ratkaisuissa esiin nostetut havainnot lastensuojelun sijaishuollon järjestämisestä vahvistavat osaltaan käsitystä lastensuojelun sijaishuollon toteuttamisen kehittämistarpeista ja sen valvonnan tehostamisen välttämättömyydestä. Tarkasteltujen ratkaisujen perusteella oli havaittavissa, että puutteet esimerkiksi lastensuojelulain rajoitussäännösten asianmukaisessa soveltamisessa olivat hyvin perustavanlaatuisia ja siten myös hämmentäviä, sillä kyseiset säännökset ovat olleet lastensuojelun lainsäädännössä jo vuodesta 2006 alkaen eli kaikkiaan 14 vuotta. Selvityksen perusteella voidaankin ennen kaikkea todeta, että sekä lasten sijaishuoltopaikkojen että lasten sijaishuoltoa valvovien viranomaisten on jatkossa huolehdittava lapsen sijaishuollon toteuttamisen ja valvonnan riittävästä resurssista sekä sijaishuoltopaikkojen hoito- ja kasvatushenkilökunnan ja muiden lapsen sijaishuollosta vastaavien tahojen täydennyskoulutuksesta. Tämä on erityisen tärkeää siitä syystä, että lapsen sijaishuollon toteuttaminen on vaativaa sosiaalityötä, jossa puututaan merkittäväällä tavalla lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. Nämä lapsen sijaishuollon järjestämisen lähtökohdat huomioon ottaen on selvää, että lastensuojelulaitoksissa ja lapsen sijaishuollon valvonnasta vastaavassa sosiaalityössä on oltava riittävä määrä osaavia ammattilaisia. Tämä on yhteiskunnan velvollisuus varmistaa.

8 Selvityksen perusteella esiin nousseita suosituksia

Tässä selvityksessä on nostettu esille keskeisiä asioita ja näkökulmia perus- ja ihmisoikeusperustaisen lapsistrategian valmistelutyötä varten. Selvityksen perusteella lapsistrategian valmistelun jatkotyöskentelyn tulisi ottaa huomioon erityisesti seuraavat asiat:

- Lasten tiedolliset oikeudet tulee turvata perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden ja lastensuojelulain mukaisella tavalla
- Lasten sijaishuollon lainmukainen ja laadukas toteuttaminen tulee turvata vahvistamalla osaamista ja kehittämällä hyviä käytäntöjä
- Lasten sijaishuollon lainmukainen valvonta kuntatasolla tulee mahdollistaa riittävä resursseilla ja osaamisen turvaamisella
- Lastensuojelun järjestämisessä tulee korostaa lastensuojelulain 14 §:n mukaisen asiantuntemuksen turvaamista.

Liitteet

Liite 1 SELVITYKSESSÄ TARKASTELLUT EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUT

(Alleviivatut ratkaisut ovat julkaisemattomia)

Ratkaisu 3.8.2018, EOAK/185/2018

Ratkaisu 18.3.2019, EOAK/2376/2018

Ratkaisu 2.4.2019, EOAK/5741/2018

Ratkaisu 3.4.2019, EOAK/59/2019

Ratkaisu 16.5.2019, EOAK/1928/2019

Ratkaisu 25.6.2019, EOAK/1256/2019

Ratkaisu 26.6.2019, EOAK/695/2018

Ratkaisu 2.7.2019, EOAK/2833/2019

Ratkaisu 3.7.2019, EOAK/5683/2018

Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1669/2019

Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1829/2019

Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/2832/2019

Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/4566/2018

Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/5682/2018

Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5679/2018

Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5685/2018

Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4440/2018

Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4445/2018

Ratkaisu 22.8.2019, EOAK/3662/2019

Ratkaisu 1.11.2019, EOAK/4425/2018

Ratkaisu 12.11.2019,EOAK/5125/2019

Ratkaisu 13.11.2019, EOAK/286/2019

Ratkaisu 19.11.2019,EOAK/6226/2018

Ratkaisu 21.11.2019,EOAK/2198/2019

Ratkaisu 22.1.2020, EOAK/806/2019

Ratkaisu 27.1.2020, EOAK/1036/2019

Ratkaisu 8.4.2020, EOAK/2131/2020

Ratkaisu 27.4.2020, EOAK/2675/2020

Ratkaisu 30.4.2020, EOAK/634/2019

Ratkaisu 4.6.2020, EOAK/6370/2019

Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/3653/2019

Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/7004/2019

Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/1164/2020

Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/3723/2019

Ratkaisu 16.6.2020, EOAK/6445/2019

Ratkaisu 18.6.2020, EOAK/6448/2019

Ratkaisu 23.6.2020, EOAK/6557/2019

Ratkaisu 25.6.2020, EOAK/4366/2019

Ratkaisu 14.7.2020, EOAK/6227/2019

Ratkaisu 16.7.2020, EOAK/74/2020

Ratkaisu 17.7.2020, EOAK/6135/2019

Ratkaisu 21.7.2020, EOAK/2559/2019

Ratkaisu 22.7.2020, EOAK/6166/2019

Ratkaisu 3.8.2020, EOAK/2264/2019

Ratkaisu 24.8.2020, EOAK/5566/2019

Liite 2 EDUSKUNNAN APULAIKKEUSASIAMIEHEN RATKAISUT LASTEN TEKEMIIN KANTELUIHIN AJALLA 1.1.2018–28.10.2020

Lasten tekemien kantelujen kohteet

		Lastensuojelulaitoksen toiminta	Perhehoidon toiminta	Kunnan sosiaalityö	Aluhallintoviraston menettely
1	Ratkaisu 3.8.2018, EOAK/185/2018	X			
2	Ratkaisu 18.3.2019, EOAK/2376/2018	X			
3	Ratkaisu 2.4.2019, EOAK/5741/2018	X		X	
4	Ratkaisu 3.4.2019, EOAK/59/2019	X			
5	Ratkaisu 16.5.2019, EOAK/1928/2019			X	
6	Ratkaisu 25.6.2019, EOAK/1256/2019	X		X	
7	Ratkaisu 26.6.2019, EOAK/695/2018			X	
8	Ratkaisu 2.7.2019, EOAK/2833/2019	X		X	
9	Ratkaisu 3.7.2019, EOAK/5683/2018	X			
10	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1669/2019		X		
11	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1829/2019		X	X	
12	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/2832/2019	X		X	
13	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/4566/2018	X			

		Lastensuojelulaitoksen toiminta	Perhehoidon toiminta	Kunnan sosiaalityö	Aluhallintoviraston menettely
14	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/5682/2018	X			
15	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5679/2018	X			
16	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5685/2018	X			
17	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4440/2018	X			
18	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4445/2018	X			
19	Ratkaisu 22.8.2019, EOAK/3662/2019	X			
20	Ratkaisu 1.11.2019, EOAK/4425/2019			X	
21	Ratkaisu 12.11.2019, EOAK/5125/2019			X	
22	Ratkaisu 13.11.2019, EOAK/286/2019	X			
23	Ratkaisu 19.11.2019, EOAK/6226/2018	X			
24	Ratkaisu 21.11.2019, EOAK/2198/2019	X		X	
25	Ratkaisu 22.1.2020, EOAK/806/2019			X	
26	Ratkaisu 27.1.2020, EOAK/1036/2019	X			
27	Ratkaisu 8.4.2020, EOAK/2131/2020	X			
28	Ratkaisu 27.4.2020, EOAK/2675/2020	X			
29	Ratkaisu 30.4.2020, EOAK/634/2019			X	
30	Ratkaisu 4.6.2020, EOAK/6370/2019	X			

	Lastensuojelulaitoksen toiminta	Perhehoidon toiminta	Kunnan sosiaalityö	Aluhallintoviraston menettely
31	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/3653/2019	X	X	
32	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/7004/2019		X	
33	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/1164/2020		X	
34	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/3723/2019		X	
35	Ratkaisu 16.6.2020, EOAK/6445/2019	X		
36	Ratkaisu 18.6.2020, EOAK/6448/2019	X		
37	Ratkaisu 23.6.2020, EOAK/6557/2019	X		
38	Ratkaisu 25.6.2020, EOAK/4366/2019	X		
39	Ratkaisu 14.7.2020, EOAK/6227/2019	X		
40	Ratkaisu 16.7.2020, EOAK/74/2020		X	
41	Ratkaisu 17.7.2020, EOAK/6135/2019	X	X	
42	Ratkaisu 21.7.2020, EOAK/2559/2019	X	X	
43	Ratkaisu 22.7.2020, EOAK/6166/2019	X	X	
44	Ratkaisu 3.8.2020, EOAK/2264/2019		X	
45	Ratkaisu 24.8.2020, EOAK/5566/2019			X
	31 kappaletta	2 kappaletta	21 kappaletta	1 kappale

Liite 3 EDUSKUNNAN APULAIISOIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUT LASTEN TEKEMIIN KANTELUIHIN AJALLA 1.1.2018–28.10.2020

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen toimenpiteet

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
1	Ratkaisu 3.8.2018, EOAK/185/2018			X				X			
2	Ratkaisu 18.3.2019, EOAK/2376/2018				X			X (vakava huomatus)			
3	Ratkaisu 2.4.2019, EOAK/5741/2018	XX	XXX	XXX	XXXXXX						
4	Ratkaisu 3.4.2019, EOAK/59/2019				X						
5	Ratkaisu 16.5.2019, EOAK/1928/2019		X								
6	Ratkaisu 25.6.2019, EOAK/1256/2019				X (vakavaa huomiota)			X	X		

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
7	Ratkaisu 26.6.2019, EOAK/695/2018		X							X	
8	Ratkaisu 2.7.2019, EOAK/2833/2019		X	X	XXXX						
9	Ratkaisu 3.7.2019, EOAK/5683/2018							X			
10	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1669/2019		X		X					X	
11	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1829/2019		X		X					X	
12	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/2832/2019										X
13	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/4566/2018							X			

	Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto-paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto-paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto-viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto-paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali-työntekijälle	Hyvitysesitys	Ei toimenpiteitä
14	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/5682/2018			XXX			X			
15	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5679/2018	XX		XX						
16	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5685/2018	X		X (vakavaa huomiota)						
17	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4440/2018						X (vakava huomautus)	X		
18	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4445/2018			XX			X (vakava huomautus)			
19	Ratkaisu 22.8.2019, EOAK/3662/2019			X (vakavaa huomiota)						
20	Ratkaisu 1.11.2019, EOAK/4425/2019			XX (vakavaa huomiota) X			X			

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
21	Ratkaisu 12.11.2019, EOAK/5125/2019				X						
22	Ratkaisu 13.11.2019, EOAK/286/2019				X			X			
23	Ratkaisu 19.11.2019, EOAK/6226/2018		X		X (vakavaa huomiota) XX						
24	Ratkaisu 21.11.2019, EOAK/2198/2019				X						
25	Ratkaisu 22.1.2020, EOAK/806/2019				XXXX						
26	Ratkaisu 27.1.2020, EOAK/1036/2019										XX
27	Ratkaisu 8.4.2020, EOAK/2131/2020										X

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
28	Ratkaisu 27.4.2020, EOAK/2675/2020										X
29	Ratkaisu 30.4.2020, EOAK/634/2019				X						
30	Ratkaisu 4.6.2020, EOAK/6370/2019										X
31	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/3653/2019										X
32	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/7004/2019			X	X						
33	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/1164/2020				X						
34	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/3723/2019										X

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
35	Ratkaisu 16.6.2020, EOAK/6445/2019			X (vakavaa huomiota) X							
36	Ratkaisu 18.6.2020, EOAK/6448/2019			XXXXX	XXX						
37	Ratkaisu 23.6.2020, EOAK/6557/2019										X
38	Ratkaisu 25.6.2020, EOAK/4366/2019	X	X								
39	Ratkaisu 14.7.2020, EOAK/6227/2019				X						
40	Ratkaisu 16.7.2020, EOAK/74/2020				XX						

		Saattoi käsityksen lapsen sijaishuolto- paikan tietoon	Saattoi käsityksen lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Kiinnitti lapsen sijaishuolto- paikan huomiota	Kiinnitti lapsen sijoituksesta vastuussa olevan kunnan huomiota	Kiinnitti aluehallinto- viraston huomiota	Huomatus lapsen sijaishuolto- paikalle	Huomatus lapsen sijoituksesta vastuussa olevalle kunnalle	Huomatus sosiaali- työnteki- jälle	Hyvitys- esitys	Ei toimen- piteitä
41	Ratkaisu 17.7.2020, EOAK/6135/2019										X
42	Ratkaisu 21.7.2020, EOAK/2559/2019				XXX						
43	Ratkaisu 22.7.2020, EOAK/6166/2019							X			
44	Ratkaisu 3.8.2020, EOAK/2264/2019				XXX						
45	Ratkaisu 24.8.2020, EOAK/5566/2019					X					

Liite 4 EDUSKUNNAN APULAIKSEUSASIAMIEHEN RATKAISUT LASTEN TEKEMIIN KANTELUIHIN AJALLA 1.1.2018–28.10.2020

Mistä asioista lapsen sosiaalihuollosta vastaava kunta tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on saaneet huomatuksen?

		Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaalityöntekijälle	Huomautuksen syy
1	Ratkaisu 3.8.2018, EOAK/185/2018	X	Kunta on laiminlyönyt lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisen. Lapsen sijaishuollon järjestämistä ja rajoitusten käyttöä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
2	Ratkaisu 18.3.2019, EOAK/2376/2018	X (vakava huomatus)	Kunta on laiminlyönyt lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisen. Sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
3	Ratkaisu 2.4.2019, EOAK/5741/2018				
4	Ratkaisu 3.4.2019, EOAK/59/2019				
5	Ratkaisu 16.5.2019, EOAK/1928/2019				

		Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaalityöntekijälle	Huomautuksen syy
6	Ratkaisu 25.6.2019, EOAK/1256/2019	X	Kunta ei ole puuttunut sijaishuollossa tietoon tulleisiin epäkohtiin. Sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu. Lapsen sijaishuoltoa koskeva päätös on toimeenpantu lainvastaisella tavalla.	X	Lapsen sijaishuoltoa koskeva päätös on toimeenpantu lainvastaisella tavalla (lapsen kuljettaminen sijaishuoltopaikkaan).
7	Ratkaisu 26.6.2019, EOAK/695/2018				
8	Ratkaisu 2.7.2019, EOAK/2833/2019				
9	Ratkaisu 3.7.2019, EOAK/5683/2018	X	Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
10	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1669/2019				
11	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1829/2019				
12	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/2832/2019				
13	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/4566/2018	X	Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		

		Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaalityöntekijälle	Huomautuksen syy
14	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/5682/2018	X	Lapsen sijaishuollon järjestämistä ja rajoitusten käyttöä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
15	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5679/2018				
16	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5685/2018				
17	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4440/2018	X (vakava huomautus)	Kunta on laiminlyönyt lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisen. Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.	X	Sosiaalityöntekijä ei ole puuttunut sijaishuollossa tietoon tulleisiin epäkohtiin. Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.
18	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4445/2018	X (vakava huomautus)	Kunta on laiminlyönyt lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisen. Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
19	Ratkaisu 22.8.2019, EOAK/3662/2019				
20	Ratkaisu 1.11.2019, EOAK/4425/2019	X	Kunta on laiminlyönyt lapsen tarpeiden mukaisen sijaishuollon järjestämisen. Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		

		Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaali- työntekijälle	Huomautuksen syy
21	Ratkaisu 12.11.2019, EOAK/5125/2019				
22	Ratkaisu 13.11.2019, EOAK/286/2019	X	Lapsen sijaishuollon järjestämistä ja rajoitusten käyttöä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
23	Ratkaisu 19.11.2019, EOAK/6226/2018				
24	Ratkaisu 21.11.2019, EOAK/2198/2019				
25	Ratkaisu 22.1.2020, EOAK/806/2019				
26	Ratkaisu 27.1.2020, EOAK/1036/2019				
27	Ratkaisu 8.4.2020, EOAK/2131/2020				
28	Ratkaisu 27.4.2020, EOAK/2675/2020				

	Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaali- työntekijälle	Huomautuksen syy
29	Ratkaisu 30.4.2020, EOAK/634/2019			
30	Ratkaisu 4.6.2020, EOAK/6370/2019			
31	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/3653/2019			
32	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/7004/2019			
33	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/1164/2020			
34	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/3723/2019			
35	Ratkaisu 16.6.2020, EOAK/6445/2019			
36	Ratkaisu 18.6.2020, EOAK/6448/2019			
37	Ratkaisu 23.6.2020, EOAK/6557/2019			

		Huomatus lapsen sijoituksesta vastussa olevalle kunnalle	Huomautuksen syy	Huomatus sosiaali- työntekijälle	Huomautuksen syy
38	Ratkaisu 25.6.2020, EOAK/4366/2019				
39	Ratkaisu 14.7.2020, EOAK/6227/2019				
40	Ratkaisu 16.7.2020, EOAK/74/2020				
41	Ratkaisu 17.7.2020, EOAK/6135/2019				
42	Ratkaisu 21.7.2020, EOAK/2559/2019				
43	Ratkaisu 22.7.2020, EOAK/6166/2019	x	Lapsen sijaishuollon järjestämistä ei ole lainmukaisesti valvottu.		
44	Ratkaisu 3.8.2020, EOAK/2264/2019				
45	Ratkaisu 24.8.2020, EOAK/5566/2019				
		Yhteensä: 11 kappaletta		Yhteensä: 2 kappaletta	

Liite 5 EDUSKUNNAN APULAIKESIASIAMIEHEN RATKAISUT LASTEN TEKEMIIN KANTELUIHIN AJALLA 1.1.2018–28.10.2020

Mistä asioista lasten tekemät kantelut johtivat hyvitysesitykseen?

	Hyvitysesitys	Hyvitysesityksen perusteet
1	Ratkaisu 3.8.2018, EOAK/185/2018	
2	Ratkaisu 18.3.2019, EOAK/2376/2018	
3	Ratkaisu 2.4.2019, EOAK/5741/2018	
4	Ratkaisu 3.4.2019, EOAK/59/2019	
5	Ratkaisu 16.5.2019, EOAK/1928/2019	
6	Ratkaisu 25.6.2019, EOAK/1256/2019	
7	Ratkaisu 26.6.2019, EOAK/695/2018	x Itsenäistymisvaroja ei ole kerrytetty lainmukaisesti.
8	Ratkaisu 2.7.2019, EOAK/2833/2019	
9	Ratkaisu 3.7.2019, EOAK/5683/2018	
10	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1669/2019	x Perusoikeuksien loukkaus perhehoidossa.
11	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/1829/2019	x Perusoikeuksien loukkaus perhehoidossa.
12	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/2832/2019	
13	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/4566/2018	
14	Ratkaisu 24.7.2019, EOAK/5682/2018	

Hyvitysesitys

Hyvitysesityksen perusteet

15	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5679/2018
16	Ratkaisu 25.7.2019, EOAK/5685/2018
17	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4440/2018
18	Ratkaisu 1.8.2019, EOAK/4445/2018
19	Ratkaisu 22.8.2019, EOAK/3662/2019
20	Ratkaisu 1.11.2019, EOAK/4425/2019
21	Ratkaisu 12.11.2019, EOAK/5125/2019
22	Ratkaisu 13.11.2019, EOAK/286/2019
23	Ratkaisu 19.11.2019, EOAK/6226/2018
24	Ratkaisu 21.11.2019, EOAK/2198/2019
25	Ratkaisu 22.1.2020, EOAK/806/2019
26	Ratkaisu 27.1.2020, EOAK/1036/2019
27	Ratkaisu 8.4.2020, EOAK/2131/2020
28	Ratkaisu 27.4.2020, EOAK/2675/2020
29	Ratkaisu 30.4.2020, EOAK/634/2019
30	Ratkaisu 4.6.2020, EOAK/6370/2019

Hyvitysesitys**Hyvitysesityksen perusteet**

31	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/3653/2019
32	Ratkaisu 11.6.2020, EOAK/7004/2019
33	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/1164/2020
34	Ratkaisu 12.6.2020, EOAK/3723/2019
35	Ratkaisu 16.6.2020, EOAK/6445/2019
36	Ratkaisu 18.6.2020, EOAK/6448/2019
37	Ratkaisu 23.6.2020, EOAK/6557/2019
38	Ratkaisu 25.6.2020, EOAK/4366/2019
39	Ratkaisu 14.7.2020, EOAK/6227/2019
40	Ratkaisu 16.7.2020, EOAK/74/2020
41	Ratkaisu 17.7.2020, EOAK/6135/2019
42	Ratkaisu 21.7.2020, EOAK/2559/2019
43	Ratkaisu 22.7.2020, EOAK/6166/2019
44	Ratkaisu 3.8.2020, EOAK/2264/2019
45	Ratkaisu 24.8.2020, EOAK/5566/2019

Yhteensä: 3 kappaletta

